

Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи Національного банку України»
Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту

ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

к.е.н., доцент

_____ Ю. Б. Слободяник

«__» _____ 2009 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістр
за спеціальністю 8.050106 “Облік і аудит”

УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ ГРОШОВИХ
ПОТОКІВ

Виконав студент 5 курсу, група – МОА-41 _____ Креслова Ю. Е.

«__» _____ 2009 р.

Керівник дипломної роботи _____ Назаренко З.В.

«__» _____ 2009 р.

Суми- 2009

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І АУДИТУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ.....	10
1.1 Поняття, необхідність та інформаційна сутність грошових потоків.....	10
1.2 Формування та ефективність управління грошовими потоками.....	23
1.3 Методика та організація проведення аудиту грошових коштів.....	31
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ РУХУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ НА ТОВ «СЛОВ'ЯНИ - 94».....	43
2.1 Організаційно – економічна характеристика підприємства.....	43
2.2 Облік грошових коштів у касі та на рахунках в банку.....	53
2.3 Аналіз, планування та регулювання грошових потоків на підприємстві.....	63
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ТОВ «СЛОВ'ЯНИ - 94».....	69
3.1 Планування та прогнозування грошових потоків на підприємстві.....	69
3.2 Організація контролю за наявністю й рухом грошових коштів.....	76
3.3 Оптимізація руху грошових потоків – інструмент антикризового управління підприємством.....	81
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ.....	101

ВСТУП

Функціонування підприємства – це складний динамічний процес, що є результатом неперервного циклічного руху грошових коштів. Однією із проблем, що виникають перед підприємствами в сучасних умовах, є відновлення і збереження динаміки циклів операційної, інвестиційної і фінансової діяльності, що є запорукою необхідної ліквідної позиції підприємства і реалізації його попиту на кошти. Вирішення цієї проблеми неможливе без глибоких досліджень економічних механізмів, що визначають грошові потоки кожного окремого суб'єкта господарювання. Таким чином, існує потреба в розробці методики обліку, контролю і аналізу грошових потоків, підвищенні наукової обґрунтованості прийняття фінансових рішень в умовах нестабільності та ризику, розробці системи аналітичних і модельних засобів управління коштами. Необхідність в організації обліку, контролю та економічного аналізу грошових потоків на підприємствах обумовлена існуванням практичних потреб фінансового управління, що стоять на рівні проблеми виживання окремих підприємств, галузей і виходу із кризового стану економічної системи в цілому.

Питання теорії та практики обліку, контролю грошових коштів досліджують такі автори як Ткаченко Н.М., Марочкіна А.М., Бутинець Ф.Ф., Грабова Н.М., Завгородній В.П., Кулаковська Л.П., Піч Ю.В. Питання економічного аналізу грошових потоків висвітлюються ширше в роботах зарубіжних авторів і частково у вітчизняних спеціалізованих виданнях. Свій внесок у розробку аналітичного забезпечення управління грошовими потоками зробили вітчизняні економісти: Бланк І.О., Голов С. Ф., Лігоненко Л.О., Литвин Б. М., Мних Є.В., Нусінов В. Я., Ситник Г.В., Суторміна В. М., Шкарабан С. І. та інші. Водночас у вітчизняному доробку бракує окремих комплексних завершених досліджень з питань управління грошовими потоками, які б розширили межі традиційного аналізу, сформували конкретні підходи до розробки аналітичного забезпечення управління ними,

запропонували конкретні шляхи виходу підприємств із стану неплатоспроможності тощо.

Очевидно, що брак досвіду функціонування підприємств України в ринкових умовах, недостатнє вирішення проблеми управління їх грошовими потоками як в методологічному, так і в прикладному аспектах призводять до того, що у вітчизняній практиці аналізу рух коштів практично не береться до уваги. Це зумовлює ігнорування найбільш важливої – динамічної частини бізнесу і породжує низку серйозних проблем, пов'язаних з необґрунтованістю та хаотичністю управління і загостренням загальної проблеми неплатежів.

У зв'язку з цим тема роботи, в якій сформульовано теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо формування системи аналітичного забезпечення управління грошових потоків підприємств, є актуальною.

Метою роботи є дослідження науково-методологічних положень стосовно вдосконалення методики і організації планування, контролю та оптимізації грошових потоків підприємств, що охоплює побудову моделі аналітичних досліджень та з'ясування особливостей їх проведення в цілях раціоналізації грошових потоків підприємств України. Також встановлення залежності між автоматизованою системою управління грошовими потоками і якістю управління ними. Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі завдання:

- дослідити теоретичні основи обліку, контролю і аналізу грошових потоків підприємства;
- розкрити сутність та провести аналіз організації та методики обліку і контролю грошових коштів на підприємстві;
- провести комплексний аналіз стану та структури грошових потоків на підприємстві;

- запропонувати механізм удосконалення організації обліку і контролю грошових коштів підприємства та покращення стану грошових потоків підприємства.

Таким чином, в цілому, завдання дипломної роботи полягає в самостійному дослідженні предметної області, обґрунтуванні запропонованих рішень і напрямів удосконалення управлінського обліку, економічного аналізу і аудиту грошових коштів на прикладі підприємства в ринковому середовищі.

Предметом дослідження роботи є система функціонального забезпечення управління грошовими потоками операційної діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження роботи є грошові потоки товариства з обмеженою відповідальністю «Слов'яни - 94» .

Методологія дослідження ґрунтується на загальних наукових методах пізнання, принципах системного аналізу, теоріях ринкової економіки. Теоретичною і методологічною основою роботи є вчення про наукові методи пізнання, фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних економістів з питань економічного аналізу та фінансового менеджменту, закони України та інші нормативні акти. Інформаційною базою також стала фінансова звітність ТОВ «Слов'яни - 94».

Для вирішення поставлених задач протягом дослідження застосовувалися системний підхід, комплексність, логічні прийоми аналізу, в т. ч. порівняння та ін.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І АУДИТУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ

1.1 Поняття, необхідність та інформаційна сутність грошових потоків

Термін «грошовий потік» - Cash-flow - з'явився в зарубіжній фінансовій літературі наприкінці 50-х років минулого століття. Спочатку термін використовувався виключно в процесі визначення вартості фінансових активів та оцінки ефективності реальних інвестиційних проєктів, з часом це поняття набуло досить широкого значення та використання в фінансовій практиці, що було зумовлено поступовим переходом від всебічного розгляду показників прибутковості до розгляду ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості. Визначальним етапом у розвитку економічної категорії «грошовий потік» став перехід до вирішення дилеми «ризик-прибутковість» як запобіжника ймовірного банкрутства та фінансового краху [74].

Вітчизняні аналітики почали широко оперувати терміном «грошовий потік» лише з початком ринкового реформування української економіки. За ринкових умов поява терміну «грошовий потік» поряд з існуванням категорії коштів є цілком оправданою. Адже термін «грошовий потік» розкриває динамізм підприємницької діяльності, де грошові надходження і вибуття мають постійний характер, йдуть безперервними потоками. Лише в балансі підприємства його кошти показані на певну дату. В науці існують різні підходи до визначення грошового потоку.

Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів» грошові потоки (рух грошових засобів) – це надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів (кошти в касі та на рахунках в банках, які можуть бути використані для поточних операцій, та короткострокові фінансові інвестиції, які можуть бути вільно конвертовані у певну суму коштів і мають незначний ризик щодо зміни вартості) [70].

Грошовий потік можна визначити як сукупність послідовно розподілених у часі подій, які пов'язані із відособленим та логічно завершеним фактом зміни власника грошових коштів у зв'язку із виконанням зобов'язань між економічними агентами (суб'єктами господарювання, домогосподарствами, державою, міжнародними організаціями).

Такі вчені як Бригхем Є. та Лепенські Л. визначають грошовий потік як чисті грошові кошти, що надходять в фірму або витрачаються нею протягом операційного циклу. В цьому випадку розрахунок грошового потоку виконується шляхом збільшення чистого доходу на суму амортизаційних відрахувань, що не враховує результатів фінансової діяльності, яка пов'язана не з результатом від фінансової діяльності, а з чистим прибутком безпосередньо [62].

Розглядаючи механізм антикризового управління, Терещенко О.О. розглядає грошові потоки як внутрішнє джерело фінансової стабілізації через збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків, що спрямовуються на зростання платоспроможності підприємства. Крім того, грошовий потік, а саме чистий грошовий потік від операційної діяльності, визначається як критерій внутрішнього потенціалу фінансування підприємства та основа для оцінки фінансового стану та кредитоспроможності будь-якого з суб'єктів господарювання. У цьому випадку відбувається витіснення на задній план показників прибутковості, рентабельності та інших, нівелюючи таким чином їх значущість у процесі оцінки фінансового стану підприємства [62].

Деякі автори ототожнюють грошовий потік з приростом чи скороченням обігових коштів та поточних зобов'язань підприємства. Зокрема Стоянова Є.С. ототожнює грошовий потік з приростом або скороченням оборотних засобів та поточних зобов'язань підприємства та акцентує свою увагу на необхідності поєднання операційного аналізу з аналізом грошового потоку. Даний підхід не враховує можливих змін в структурі активів та поточних зобов'язань, що можуть призвести до появи позитивного чи

негативного грошового потоку без абсолютного приросту чи скорочення оборотних активів чи поточних зобов'язань.

Іншу думку щодо визначення грошових потоків має Надточій С.І., який вважає, що поняття грошовий потік є динамічним показником, що характеризує постійний рух грошових коштів в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, що пов'язаний з надходженням (вхідні грошові потоки) чи витрачанням (вихідні грошові потоки) грошових ресурсів підприємства. В результаті ж збалансування вхідних та вихідних грошових потоків утворюється чистий грошовий потік, що характеризує приріст чи зменшення грошових ресурсів і є результативним фактором діяльності підприємства.

Вчені Ковальова А.М., Лапуста М.Г., Скамой Л.Г. розглядають рух грошових ресурсів в аспекті управління дебіторською заборгованістю та грошовими засобами через оптимізацію платіжної дисципліни, при цьому автори розглядають не управління грошовими ресурсами, а управління грошовими засобами, що здійснюється за допомогою прогнозування грошового потоку як єдиний елемент управління, тобто надходження та використання грошових засобів. Алгоритм прогнозування грошових потоків, що зводиться лише до прогнозування виручки від реалізації та операційних витрат з впуску та реалізації продукції, не дає можливості прогнозувати грошові ресурси в іноземній валюті, не зупиняється на внутрішніх грошових потоках, не включає механізмів комплексного аналізу грошових потоків та визначення основних чинників впливу, а отже потребує уточнення.

Бланк І.А. розглядає грошовий потік як сукупність рознесених в часі протягом певного періоду надходжень та виплат грошових засобів, що створюються господарською діяльністю та пов'язаних з факторами часу, ризику та ліквідністю. Дане трактування грошового потоку є найбільш широким та заслуговує на максимальну увагу [13,14].

Таким чином, можна зробити висновок, що грошовий потік - це надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів, рознесених в

часі протягом певного періоду, пов'язаних з факторами часу, ризику і ліквідністю та є критерієм внутрішнього потенціалу фінансування підприємства, основою для оцінки фінансового стану та кредитоспроможності будь-якого з суб'єктів господарювання.

Також існують проблеми, пов'язані з невизначеністю понять «фінансовий» та «грошовий» потоки. У науковій літературі можна виділити два підходи щодо суті фінансових і грошових потоків: ототожнення вченими цих понять та виділення фінансових потоків як специфічних грошових.

Порівняно ширше використовується перший підхід. Більшість вчених при розгляді окремих питань з управління фінансами використовує поняття «грошовий потік», яке й ототожнює із «фінансовим потоком».

Такі вчені як Бернар І., Коллі Ж.К., зокрема стверджують: «Грошовий (або фінансовий) потік відображає вартість обмінюваних товарів і послуг, а також рух боргових вимог, які є формою грошового обміну». Виходячи з такого визначення, можна зробити висновок, що фінанси поряд з грошима виступають загальним еквівалентом акту обміну. А це суперечить економічній природі фінансів. Окрім того, потік коштів відображає зміни в обсягах та складі активів, зобов'язань, може бути наслідком обміну, проте ніяк - його вартісною оцінкою [46].

Суперечливими є погляди на фінансові потоки Терьохіна В. І., Мойсеева С. В., Терьохіна Д. В., Циганкова С. Н., які стверджують, що фінансовий потік складається з двох елементів: надходжень фінансових ресурсів з різних джерел і компенсаційних виплат. Водночас вони зауважують: «Об'єкт фінансового управління фірмою — фінансові (грошові) ресурси». Тобто знову ж таки наявне ототожнення фінансових та грошових потоків [11].

Доречною є думка Галасюка В. В., який вважає, що «доцільно застосовувати не поняття «грошового потоку», а поняття «умовних грошових потоків», яке у найзагальнішому вигляді можна визначити таким чином: умовні грошові потоки - це потоки об'єктів економічних відносин між

суб'єктами економічних відносин протягом визначеного періоду часу, виражені у грошовому еквіваленті». Такі потоки найповніше відповідають економічній суті фінансів, проте автор, знову ж таки, визначає їх як грошові, надаючи їм лише ознаку «умовності» [31].

Ототожнення вченими фінансових та грошових потоків можна пояснити неоднозначним трактуванням грошового характеру фінансових відносин. Грошовий характер, як зазначають Гриньова В. М., Коюда В. О., Лепейко Т. І., «є головною ознакою фінансової сфери, проте фінанси — це не самі гроші». Адже з усієї сукупності економічних операцій фінансовими є не лише операції, які супроводжуються рухом реальних грошей, а й операції, які "можна оцінити у вартісних вимірниках. Підтвердження цьому знаходимо у Безгубенка Л. М., який, зокрема, зазначає: «При відсутності грошей, лише володіючи майном, майновими правами, правами інтелектуальної власності, оцінивши їхню вартість, можна здійснювати інвестування, бути співзасновником фірми, тобто мати відношення до фінансово-господарської діяльності фірми» [46].

Прихильники другого підходу виділяють фінансові потоки із загального грошового обігу як специфічні грошові. Так, Романовський М. В., Врубльовський О. В., Сабанті Б. М. вважають, що термін «фінансові потоки» застосовують, маючи на увазі потоки коштів (платежі). Однак, якщо враховувати використання цього терміну для категорії «фінансовий», буде правильним вважати такими потоки коштів, пов'язаних з бюджетними та позабюджетними фінансами, тобто перерозподільчою сферою .

На такій позиції стоять і Кравчук Н. Я., Дудкін В. Є.. Вони надають фінансовим потокам властивостей безеквівалентності та безповоротності, що широко використовується у бюджетному механізмі: дотації, субвенції, компенсації, податкові платежі. Такий підхід вчених можна пояснити існуванням двох теорій щодо економічної суті фінансів, складу відносин, які визначають їхній внутрішній зміст: розподільчих і відтворювальних.

Прихильники першої теорії вважають, що фінанси виникають на другій стадії відтворювального процесу, на стадії розподілу і їхня дія розглядається окремо від ціни, кредиту, Заробітної плати. Це система відносин, які мають безповоротний, безеквівалентний характер.

Такі положення значною мірою відповідають економічній природі державних фінансів, які здійснюють свою розподільчу функцію на другій стадії відтворювального процесу. Проте вони не можуть поширюватися на фінанси підприємств, які функціонують на всіх його стадіях. Так вважають прихильники відтворювальної теорії, зокрема, Вознесенський Е., Олександров А., Бірман А. Суть фінансів, за їхніми твердженнями, визначає сукупність економічних відносин, які виникають на всіх стадіях відтворювального руху ресурсів.

Таким чином, розглядаючи різні підходи вчених щодо ототожнення або розмежування термінів «грошовий» та «фінансовий» потоки, можна зробити висновок, що грошовий потік в управлінні фінансовою діяльністю підприємства слід розглядати як рух однієї з форм капіталу — грошей коштів. Тобто, це всього лише платіж, здійснений або отриманий, тоді як фінансовий потік - це рух ресурсів у будь-якій функціональній формі, який виникає між учасниками фінансових відносин. Його суттєва ознака — відтворювальний характер: фінансовий потік може виникати на будь-якій стадії процесу відтворення і пов'язаний він із необхідністю забезпечення приросту авансованого капіталу.

Такий висновок дає підставу для побудови адекватних систем управління грошовими та фінансовими потоками. Системи управління грошовими потоками не спроможні охопити весь ресурсний потенціал підприємства і повинні спрямовуватись насамперед на забезпечення належного рівня платоспроможності. Основою розробок систем управління фінансовими потоками має бути відтворювальний рух фінансових ресурсів, що сприятиме оптимізації ресурсного потенціалу підприємства. Адже

фінансові ресурси — це єдиний вид ресурсів, який здатний швидко трансформуватися у будь-який інший вид ресурсів.

Необхідність грошового потоку є гострою. Протягом операційної діяльності постійно відбувається взаємодія грошових та фінансових потоків. Якщо не існуватиме грошового потоку від операційної діяльності, то і фінансовий потік теж не буде існувати.

Для ефективного управління грошовими потоками необхідно чітко їх систематизувати відносно певних класифікаційних ознак. Більшість вчених, таких як Шеремет А.Д., Кудряшов П.В., Павлова Л.М., обмежуються одиничним критерієм класифікації грошових потоків – їх направленістю. Відповідно виділяються позитивні і негативні грошові потоки. Інші вчені вводять класифікацію відповідно до виду діяльності, що генерує даний грошовий потік, та виділяють операційний, інвестиційний та фінансовий потік грошових засобів.

Згідно П(с)БО 4 класифікація грошових потоків підприємств здійснюється на основі виду діяльності, в результаті якої виник рух грошових коштів, напрямку руху грошових коштів та методу розрахунку грошових потоків [70].

Однак для синхронізації грошових потоків за допомогою різних методів та моделей управління ними доцільно застосувати більш ширшу систему класифікації. В процесі наукової систематизації різних потоків грошових коштів підприємства можна виділити класифікаційні ознаки і відповідні до них види грошових потоків, які зображені на рисунку 1.1.

Вся класифікація прив'язана до усіх видів господарської діяльності. За напрямком руху грошових коштів виділяють вхідний та вихідний грошові потоки. Вхідний грошовий потік забезпечує формування різних доходів і надходження коштів на підприємство. Його величина визначає фінансові можливості суб'єкта господарювання і забезпечує реалізацію виробничих і соціальних програм суб'єкта підприємництва. Обсяг цього потоку, елементи якого створюють, впливають на стратегію і тактику підприємства, формують

систему управлінських рішень і визначають доцільність того чи іншого виду господарської діяльності [18].

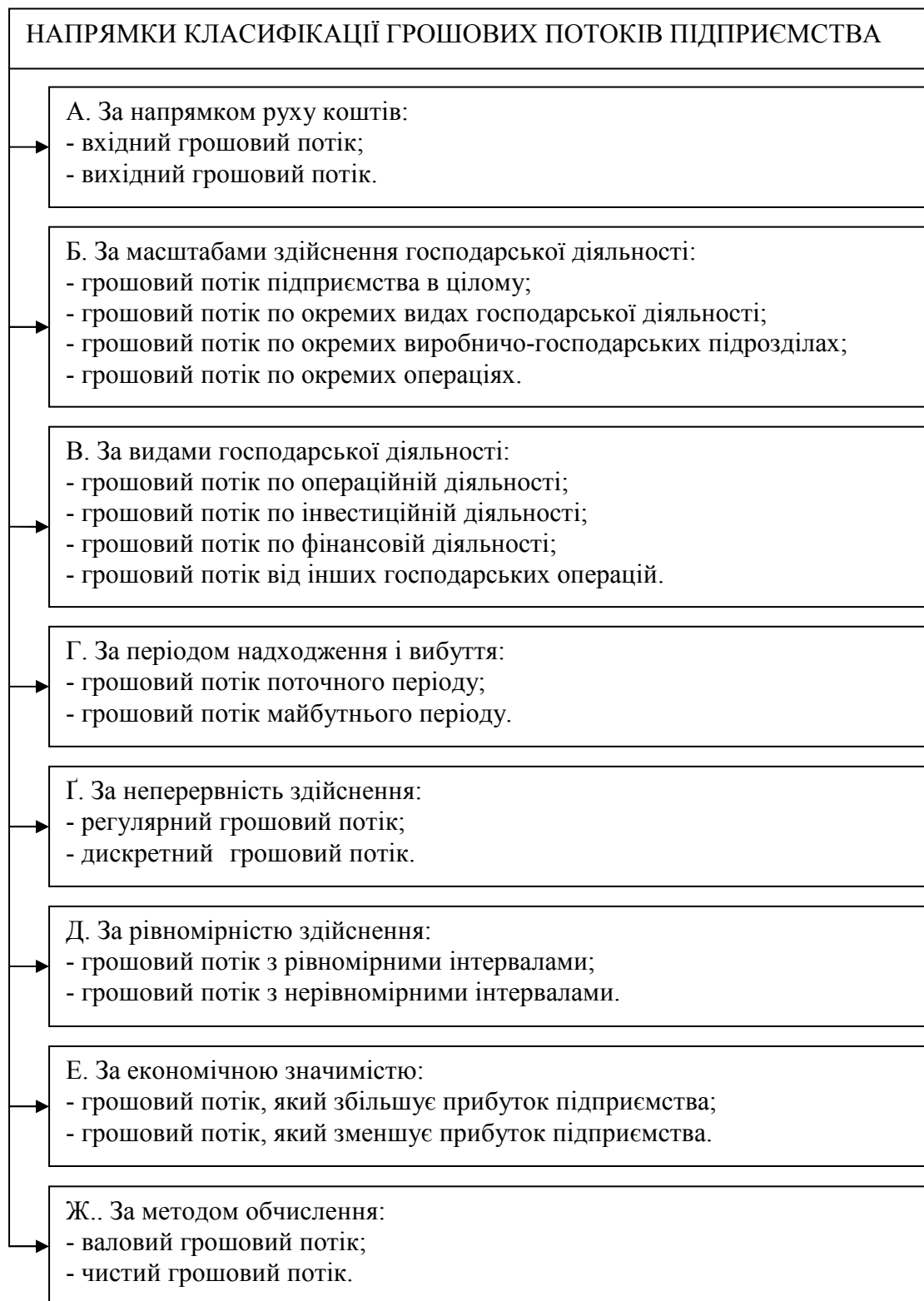


Рисунок 1.1 - Схема класифікації грошових потоків підприємства

Вихідний грошовий потік забезпечує виконання системи зобов'язань підприємства перед власниками, державою, партнером по бізнесу, персоналом тощо. Через величину даного потоку можна встановити роль даного підприємства в економічній системі держави, його значення в розвитку суспільства, окремих фізичних і юридичних осіб.

За видами господарської діяльності виділяють грошовий потік від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Грошовий потік від операційної діяльності дуже тісно пов'язаний із вхідними і вихідними грошовими потоками. При цьому він характеризує надходження коштів у результаті здійснення основної й іншої операційної діяльності, а також платежі постачальникам за сировину і матеріали, комплектуючі вироби і напівфабрикати; платежі стороннім організаціям за різні види робіт та послуг; виплату заробітної плати й інших платежів працівникам підприємства; виплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів у бюджети відповідного рівня і в позабюджетні фонди; інші платежі, пов'язані зі здійсненням операційної діяльності.

Характеризує виплати та надходження коштів, які пов'язані з реальним і фінансовим інвестуванням, продажем основних засобів і нематеріальних, які вибувають, ротацією довгострокових фінансових інструментів інвестиційного портфеля, а також інших аналогічних потоків грошових коштів, які обслуговують інвестиційну діяльність, грошовий потік від інвестиційної діяльності

Грошовий потік від фінансової діяльності характеризує надходження і виплати коштів, пов'язані із залученням додаткового акціонерного чи пайового капіталу, одержанням або поверненням довгострокових і короткострокових кредитів та позик, виплату дивідендів і процентів власникам капіталу та інші грошові потоки, які пов'язані зі здійсненням зовнішнього фінансування господарської діяльності.

За періодом надходження і вибуття виділяють грошовий потік поточного періоду. Він характеризує кошти підприємства, приведені за

вартістю до даного моменту часу. Для приведення коштів підприємства за вартістю до поточного періоду здійснюється дисконтування грошових потоків підприємства за формулою (1.1):

$$ГП_{III} = ГП_{Pr} * \frac{1}{1+r}, \quad (1.1)$$

де $ГП_{III}$ - грошовий потік поточного періоду;

$ГП_{Pr}$ - грошові потоки підприємства від усіх видів господарської діяльності;

$\frac{1}{1+r}$ - дисконтний множник для приведення вартості до єдиного поточного значення;

r - ставка (процент) дисконтування, виражена в частках одиниці.

Також за цією ознакою виділяють грошовий потік майбутнього періоду. Він характеризує кошти підприємства, приведені за вартістю до майбутнього часу. Для приведення коштів підприємства за вартість до майбутнього періоду здійснюється так звана операція нарощування за формулою (1.2):

$$ГП_{III} = ГП_{Pr} * (1+n), \quad (1.2)$$

де $ГП_{III}$ - грошовий потік майбутнього періоду;

$ГП_{Pr}$ - грошові потоки підприємства від усіх видів господарської діяльності;

$(1+n)$ - множник для нарощення вартості грошового потоку в майбутньому;

n - ставка (відсоток) нарощення коштів, виражена в частках одиниці.

Що стосується ознаки безперервності, то виділяють регулярний грошовий потік та дискретний. Регулярний характеризує потік надходжень

або вибуття коштів підприємства, які в розглянутому періоді часу здійснюються постійно, а дискретний грошовий потік - потік надходжень або вибуття коштів підприємства, пов'язаний з окремими чи одиничними господарськими операціями, які не повторюються постійно.

Важливим є грошовий потік, який збільшує прибуток підприємства. Він характеризує процес формування фінансових результатів підприємства. При цьому найбільше значення має той грошовий потік по видах господарських операцій. Який сприяє формуванню більшого обсягу чистого прибутку підприємства. Також до цієї класифікаційної ознаки відносять грошовий потік, який зменшує прибуток підприємства. Це грошовий потік, що характеризує вибуття коштів у результаті здійснення системи обов'язкових платежів і витрати коштів.

Валовий грошовий потік охоплює всю сукупність надходжень чи вибуття грошових коштів в розглянутому періоді часу в розрізі його окремих інтервалів.

Особливої уваги потребує формування чистого грошового потоку. Він характеризує різницю між надходженням та вибуттям грошових коштів в періоді часу, що розглядається в розрізі окремих інтервалів. Чистий грошовий потік є досить важливим результатом фінансової діяльності підприємства, адже він визначає фінансову рівновагу та темпи росту ринкової вартості даного підприємства. Розрахунок чистого грошового потоку по підприємству взагалі, окремим структурним підрозділам, різним видам господарської діяльності та по окремим господарським операціям здійснюється за наступною формулою (1.3):

$$ЧГП = ПГП - НГП, \quad (1.3)$$

де *ЧГП* - сума чистого грошового потоку в періоді що розглядається;

ПГП - сума позитивного грошового потоку (надходжень грошових коштів) в періоді який розглядається;

НПП - сума негативного грошового потоку (вибуття коштів) в розглянутому періоді.

Як видно із цієї формули, співвідношення обсягів позитивного та негативного потоків сума чистого грошового потоку може характеризуватися як позитивною, так і негативною величинами, які визначають кінцевий результат відповідної господарської діяльності підприємства і впливають в кінцевому підсумку на формування залишку його грошових активів [13,14].

Розглянута вище класифікація дозволяє більш цілеспрямовано здійснювати облік, аналіз та планування грошових потоків різних видів на підприємстві, хоча на практиці в більшості випадків облік аналіз та планування здійснюється лише за грошовими потоками, які розглянуті в третій класифікаційній ознаці, тобто за видами господарської діяльності.

Оскільки облік є окремою функцією управління, правильний та своєчасний облік грошових коштів є одним із першочергових завдань. Вчений Височан О.С. виділяє вісім функцій обліку грошових коштів. Організаційна функція забезпечує повне і законне виконання безготівкових та готівкових розрахункових операцій, а також операцій з еквівалентами грошових коштів. Функція кількісного відображення та якісної характеристики передбачає своєчасне і правильне документування операцій з руху грошових коштів та еквівалентів і їхнє відображення на рахунках та у регістрах бухгалтерського обліку, а також якісну оцінку стану забезпеченості підприємства грошовими коштами та їх еквівалентами на підставі кількісних даних. Метою контрольної функції є недопущення негативних результатів господарської діяльності підприємства, оперативний повсякденний контроль за наявністю та збереженістю грошових коштів, еквівалентів грошових коштів у формі цінних паперів у касі підприємства та інших місцях зберігання тощо. Інформаційна функція забезпечує інформування керівництва про наявність вільних грошових коштів у касі підприємства та на його рахунках у банку. Забезпечувальна функція спрямована на безперервне задоволення усіх потреб підприємства у готівці, правильне і своєчасне

здійснення інвентаризації грошових коштів та їх еквівалентів і відображення її результатів на рахунках бухгалтерського обліку. Функція зворотного зв'язку передбачає отримання даних про справжній стан грошових коштів та їх еквівалентів і виконання управлінських рішень. Завдання аналітичної функції - аналіз наявності та руху грошових коштів та їх еквівалентів за видами, джерелами тощо. І, нарешті, рекомендаційна функція полягає у виявленні можливостей найраціональнішого вкладення вільних грошових коштів як джерела фінансових інвестицій, що приносять прибуток [2,29].

Таким чином, існують багато підходів щодо визначення поняття грошового потоку. На нашу думку грошовий потік представляє з себе надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів та є критерієм внутрішнього потенціалу фінансування підприємства, основою для оцінки фінансового стану та кредитоспроможності будь-якого з суб'єктів господарювання. Також ведуться дискусії щодо ототожнення або розмежування понять грошового та фінансового потоків. Проаналізувавши дослідження різних вчених логічним є висновок, що грошовий потік в управлінні фінансовою діяльністю підприємства слід розглядати як рух однієї з форм капіталу — грошей коштів. Тобто, це всього лише платіж, здійснений або отриманий, тоді як фінансовий потік - це рух ресурсів у будь-якій функціональній формі, який виникає між учасниками фінансових відносин. Його суттєва ознака — відтворювальний характер: фінансовий потік може виникати на будь-якій стадії процесу відтворення і пов'язаний він із необхідністю забезпечення приросту авансованого капіталу.

Велику роль для ефективного управління грошовими потоками відіграє чітка їх класифікація. Саме за допомогою неї можна більш цілеспрямовано здійснювати облік, аналіз та планування грошових потоків різних видів на підприємстві, хоча на практиці в більшості випадків облік аналіз та планування здійснюється лише за грошовими потоками за видами господарської діяльності. Також виділено вісім основних функцій обліку грошових коштів.

1.2 Формування та ефективність управління грошовими потоками

Ефективність діяльності підприємств, які працюють в умовах переходу до ринкової економіки, значною мірою залежать від стабільності їх грошових позицій. Щоб визначити стратегію бізнесу, ефективно управляти фінансовими ресурсами, недостатньо лише оцінити фінансовий стан підприємства, прорахувати свої майбутні прибутки і збитки. Кожен керівник повинен бути впевнений у тому, що на рахунках підприємства є саме стільки коштів, скільки їх достатньо на даний момент для забезпечення функціонування основної діяльності, погашення зобов'язань, здійснення соціального захисту працівників.

Наявність грошових коштів тісно пов'язана з прибутком і рухом оборотного капіталу. Якщо підприємство працює стабільно, випускає та реалізує рентабельну продукцію, одержує прибуток, то це – важлива передумова хорошого стану потоку грошових засобів. Але прибуток не може дорівнювати приросту грошових коштів. Цілком зрозуміло, що досить прибуткове підприємство може зіштовхнутися з труднощами при погашенні кредиторської заборгованості і браком грошових коштів для подальшого розширення діяльності.

Не підлягає сумніву і той факт, що підприємство яке успішно розширює обсяги продажу, може, поряд з цим, мати недостатню ліквідність. Усе це зумовлює необхідність аналізу грошових коштів. Грошові кошти – це початок і кінець виробничо-комерційного циклу. Діяльність підприємства, фірми, спрямована на одержання прибутку, вимагає, щоб грошові кошти переводились у різні активи, які, у свою чергу, перетворюються в дебіторську заборгованість як частину процесу реалізації. Результати діяльності вважаються досягнутими, коли процес інкасування приносить потік грошових коштів на підприємство, на основі яких міг би початися новий цикл, який з часом принесе прибуток [69].

Процес управління грошовими потоками підприємства з наукової позиції базується на відповідних принципах, які зображені на рисунку 1.2.

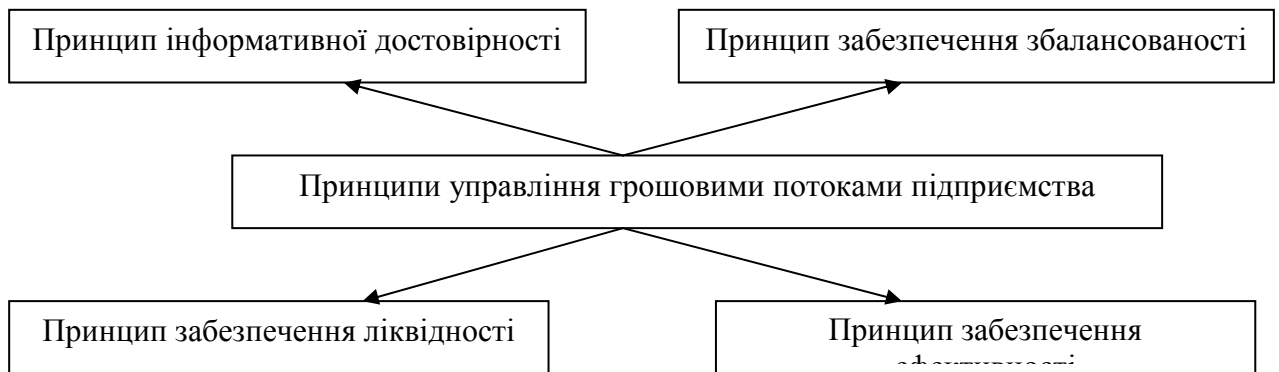


Рисунок 1.2 - Основні принципи управління грошовими потоками підприємства

Як і кожна управлінська система, управління грошовими потоками підприємства повинно бути забезпечено необхідною інформаційною базою. Створення такої бази представляє певні труднощі, так як пряма фінансова звітність, яка базується на єдиних методичних принципах бухгалтерського обліку, відсутня. Відмінність методів ведення бухгалтерського обліку в нашій країні від прийнятих в міжнародній практиці ще більш ускладнюють формування інформаційної бази управління грошовими потоками підприємства. В цих умовах забезпечення принципу інформативної достовірності пов'язано із здійсненням складних обчислень, які потребують уніфікації методичних підходів.

Управління грошовими потоками підприємства має діло з різними їх видами. Їх підпорядкованість єдиним цілям і задачам управління потребує забезпечення збалансованості грошових потоків підприємства по видам, об'ємам, часовим інтервалам та іншим суттєвим характеристикам. Реалізація цього принципу пов'язана з оптимізацією грошових потоків підприємства в процесі управління ними.

Грошові потоки підприємства характеризуються значною нерівномірністю надходження і витрачання в розрізі окремих часових інтервалів, що призводить до формування значних об'ємів тимчасово вільних грошових активів підприємства. Ці тимчасово вільні залишки грошових коштів носять характер невиробничих активів (до моменту їх використання в господарському процесі), які втрачають свою ціну в часі, від інфляції та з інших причин. Реалізація принципу ефективності в процесі управління грошовими потоками полягає в забезпеченні ефективного їх використання шляхом здійснення фінансових інвестицій підприємства.

Велика нерівномірність окремих видів грошових потоків породжує тимчасовий дефіцит грошових коштів підприємства, який негативно позначається на рівні його платоспроможності. Тому в процесі управління грошовими потоками необхідно забезпечувати достатній рівень їх ліквідності протягом усього періоду, що розглядається. Реалізація цього принципу забезпечується шляхом відповідної синхронізації позитивного і негативного грошових потоків в розрізі кожного часового інтервалу періоду, розглядається.

Методологічні принципові основи дозволяють організувати процес управління грошовими потоками підприємства. При цьому досить істотне значення мають цілі і завдання управління грошовими потоками підприємства. Будь-яке підприємство в процесі управління коштами ставить перед собою поточні і довгострокові цілі, які знаходять своє втілення в конкретних завданнях, розв'язуваних фінансово-обліковими службами.

Основною метою управління грошовими потоками підприємства є забезпечення синхронізації здійснення надходження і вибуття коштів, а також перевищення вхідного грошового потоку над вихідним, що дозволяє досягти необхідної фінансової стійкості і формувати відповідну суму чистого прибутку в процесі господарської діяльності.

Виходячи із мети управління грошовими потоками та методологічного підходу, визначається основний напрямок діяльності

служб, які займаються формуванням, використанням грошового потоку та ефективним управлінням ним [32].

Таким чином підприємство повинно формувати вхідний і вихідний грошовий потоки так, щоб величина коштів, які надходять була більшою від величини коштів які вибувають. У процесі господарювання кошти повинні надходити і витрачатися так, щоб якомога менше використовувати позики і кредити. Також слідкують, щоб основний обсяг грошового потоку був забезпечений за рахунок основної операційної діяльності, витрата коштів здійснювалася відповідно до фінансового плану і платіжного календаря, у процесі господарювання забезпечувалися максимально-швидка оборотність коштів.

Керуючи грошовими потоками, фінансові служби повинні також, як свідчать дослідження, вирішити питання, пов'язані з оптимізацією грошових потоків, виходячи із загальної мети управління господарською діяльністю та питання цільового використання коштів [36].

Таким чином, вирішуючи вказані завдання підприємство досягає основної мети управління коштами. При цьому необхідно розуміти, що управляти – це впливати на об'єкт управління, використовуючи всі необхідні для управлінських служб методи і прийоми.

Процес управління грошовими потоками передбачає п'ять стадій, які зазначені на рисунку 1.3. На першому етапі здійснюється облік грошових потоків підприємства і підготовка необхідної фінансової звітності. Цей етап реалізується як правило обліковою службою підприємства. Основною його метою є підготовка необхідної інформації для менеджерів. У процесі реалізації цього етапу формується необхідна фінансова звітність, зокрема звіт про рух грошових коштів. При цьому відповідно до міжнародних стандартів фінансового обліку та практики, що склалася, для підготовки цього методу можна використовувати два методи обліку грошових коштів підприємства – прямий та непрямий. Ці методи розрізняються між собою повнотою надання

даних про величину і види грошових потоків підприємства, вихідною інформацією для розробки звіту та іншими параметрами [53].

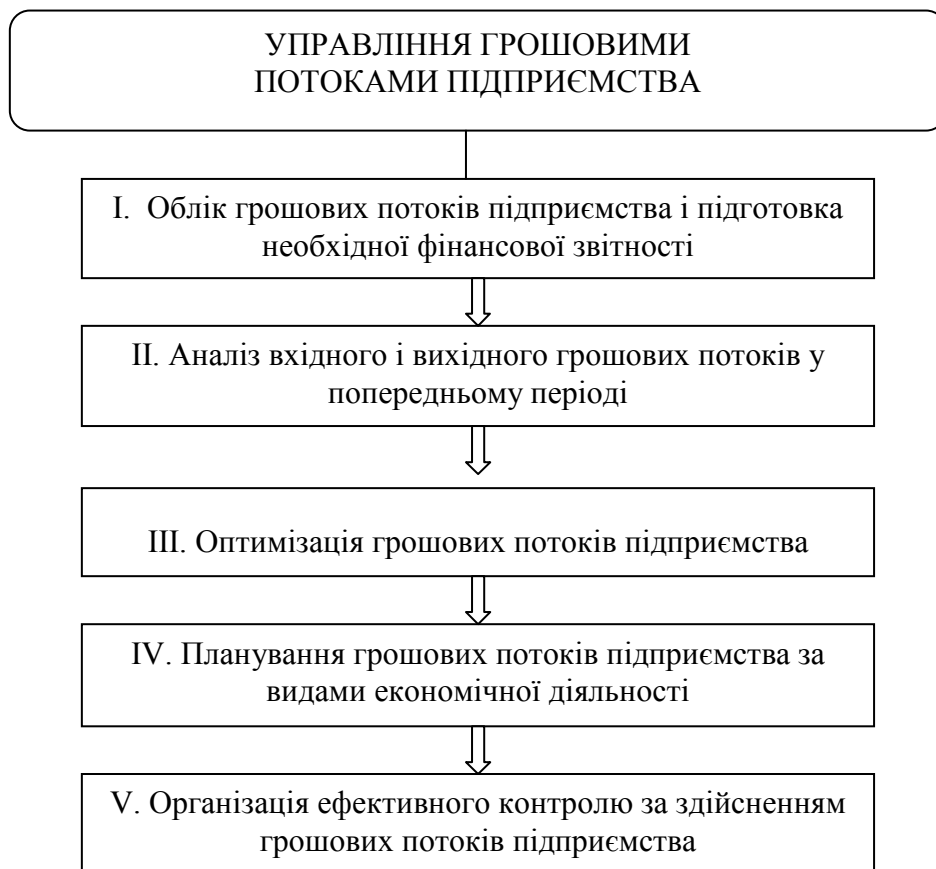


Рисунок 1.3 - Основні етапи управління грошовими потоками підприємства

При зверненні до прямого методу розрахунку грошових потоків використовуються безпосередньо дані бухгалтерського обліку, що характеризують усі види надходжень та витрачання грошових коштів. Прямий метод забезпечує відображення всіх надходжень і витрачання грошових коштів на підприємстві у звітному періоді за їх обсягом у розрізі окремих видів господарської діяльності та по підприємству в цілому.

Непрямий метод дозволяє одержувати дані, які характеризують чистий грошовий потік. Основне джерело інформації для розробки цього звіту бухгалтерський баланс підприємства, звіт про фінансові результати та використання коштів. Завдяки застосуванню переважної кількості

необхідних для розрахунку показників інших форм чинної фінансової звітності непрямий метод забезпечує нижчу порівняно з прямим методом, трудомісткість формування звітності про рух грошових коштів [11].

З операційної діяльності базовим елементом розрахунку чистого грошового потоку підприємства непрямим методом є його чистий прибуток, одержаний в звітному періоді. Шляхом внесення відповідних коригувань чистий прибуток перетворюється потім в показник чистого грошового потоку.

Сума чистого грошового потоку з інвестиційної діяльності визначається як різниця між сумою реалізації окремих видів позаоборотних активів та сумою їх придбання в звітному періоді.

З фінансової діяльності сума чистого грошового потоку визначається як різниця між сумою фінансових ресурсів, залучених із зовнішніх джерел та сумою основного боргу, а також дивідендів (відсотків), сплачених власникам підприємства. Результати розрахунку суми чистого грошового потоку по всім видам діяльності дозволяють визначити загальний його розмір по підприємству у звітному періоді. Цей показник розраховують за формулою (1.4):

$$\text{ЧГПп} = \text{ЧГПо} + \text{ЧГПі} + \text{ЧГПф}, \quad (1.4)$$

де ЧГПп – загальна сума чистого грошового потоку підприємства в звітному періоді;

ЧГПо – сума чистого грошового потоку підприємства з операційної діяльності;

ЧГПі – сума чистого грошового потоку підприємства з інвестиційної діяльності;

ЧГПф – сума чистого грошового потоку з фінансової діяльності [26].

Використання непрямого методу розрахунку руху грошових коштів дозволяє визначити потенціал формування підприємством основного

внутрішнього джерела фінансування свого розвитку – чистого грошового потоку з операційної та інвестиційної діяльності.

У вітчизняній практиці застосовується змішаний метод, тобто проводиться поєднання двох вищезгаданих методів при формуванні звіту про рух грошових коштів. Для ефективного управління грошовими потоками необхідна інформація, яка може бути отримана з різних джерел, але насамперед із фінансової звітності. Основними джерелами такої інформації є: форма №2 «Звіт про фінансові результати» та форма №3 «Звіт про рух грошових коштів». Повне та своєчасне заповнення бухгалтерських документів про рух грошових коштів забезпечує більш точний і всебічний аналіз грошових потоків підприємства [35].

Необхідність аналізу вхідного і вихідного грошових потоків у попередньому періоді очевидна, адже підприємство визначивши поточний грошовий потік повинно проаналізувати аналогічний грошовий потік минулого, визначити які позитивні чи негативні зміни відбулися, а також визначити конкретні заходи на майбутні періоди.

У процесі аналізу вхідного і вихідного грошових потоків встановлюється наскільки вони є збалансованими за обсягом і часом. Як правило, якщо навіть потоки і збалансовані за обсягом, то дуже рідко вони бувають ще збалансовані і за часом, в результаті надходження коштів значно запізнюється, а період виплати обов'язкових платежів вже настав. Розрив між надходженням та вибуттям платежів є однією із найсерйозніших проблем у системі грошових потоків. Аналіз грошових потоків проводиться в цілому по підприємству, у розрізі окремих видів господарської діяльності по окремих підрозділах та по центрах відповідальності, що проблематично.

При проведенні аналізу вхідного і вихідного грошового потоку спочатку аналізується динаміка формування вхідного грошового потоку по окремих джерелах, видах господарської діяльності, структурних підрозділах. При цьому встановлюються темпи приросту вхідного грошового потоку в порівнянні з попередніми періодами та аналізується структура вхідного

грошового потоку. Далі робиться аналіз вихідного грошового потоку за всіма основними напрямками вибуття і визначається структура вихідного грошового потоку, а також проводиться порівняння його структури в звітному та в минулому періоді. Виконуючи аналіз, необхідно оцінити як рух коштів вплинув на виробничо-збутову діяльність підприємства в цілому та його структурні підрозділи, чи змінилася структура капіталу та активів підприємства, які зміни відбулися в діяльності персоналу, в його якісному та кількісному складі. Потім необхідно порівняти вхідний та вихідний грошовий потоки та проаналізувати динаміку чистого грошового потоку, визначити значення чистого прибутку підприємства у формуванні чистого грошового потоку, встановити достатність амортизаційних відрахувань для відтворення основного капіталу підприємства, напрямку використання чистого прибутку та амортизаційних відрахувань.

Для підвищення ефективності управління грошовими потоками підприємства вирішуються певні завдання, які дозволяють виявити резерви, які дозволяють знизити залежність суб'єкта господарювання від зовнішніх джерел коштів, забезпечити збалансованість вхідних і вихідних грошових потоків як за обсягом так і за періодом, а також підвищити величину чистого грошового потоку підприємства.

Планування грошових потоків за видами господарської діяльності не може бути досить точним у зв'язку з невизначеністю багатьох вихідних параметрів. Тому на практиці рекомендується здійснювати не стільки планування, скільки прогнозування вхідних і вихідних грошових потоків по кожному напрямку чи виду господарської діяльності. При цьому прогнозування грошових потоків за видами діяльності найкраще здійснювати на багатоваріантній основі. У цьому випадку буде можливість вибрати кращий варіант при зміні тих чи інших вихідних параметрів.

Організація ефективного контролю за здійсненням грошових потоків підприємства необхідна, оскільки він дозволяє вчасно виявити відхилення від заданих параметрів, установити причини цих відхилень та розробити

моделі поведінки в тих чи інших умовах ефективної діяльності підприємства [88].

Моделювання управління грошовим потоками підприємства необхідне сучасним підприємствам, тому що є ефективною формою планування, аналізу та контролю, але на жаль у вітчизняній практиці вона не реалізується в повній мірі.

Таким чином, процес управління грошовими потоками базується на принципах інформативної достовірності, збалансованості, ліквідності та ефективності. Ці принципи дозволяють організувати процес управління грошовими потоками підприємства.

1.3 Методика та організація проведення аудиту грошових коштів

В умовах переходу до ринкової економіки роль аудиту грошових коштів набуває великого значення, бо вони є найбільш рухомими і ліквідними активами підприємства. Найбільшу рухомість мають готівкові гроші, рух яких здійснюється за допомогою касових операцій. Актуальність даної теми в умовах економічної кризи і масового поширення зловживань на підприємствах щодо грошових коштів важко переоцінити.

Основними завданнями контролю за готівкою є: перевірка наявності коштів на підприємстві та виявлення нестач або надлишків; дотримання правил зберігання коштів та цінних паперів, організації ведення касового господарства; дотримання порядку ведення касових операцій у національній валюті в Україні; своєчасності і повноти оприбуткування коштів; цільового використання коштів; достовірності обліку та ефективності внутрішньогосподарського контролю коштів [37].

Аудитор перевіряє первинні документи (прибуткові й видаткові касові ордери, квитанції на внесок готівки до банку або на оплату послуг інших організацій, корінці чекової книжки, розрахунково-платіжні (платіжні) відомості на виплату заробітної плати, відпускних, матеріальних допомог,

компенсацій, відрядних, стипендій та інших виплат, трудові угоди на виконання й оплату певних робіт, акти інвентаризації готівки в касі, товарні чеки, рахунки на придбання матеріальних цінностей готівкою та накладні на отримані цінності й надані послуги, податкові накладні, договір про матеріальну відповідальність, авансові звіти, акти аудиторських перевірок за минулий період), облікові реєстри (журнал реєстрації прибуткових та видаткових касових ордерів, касова і товарно-касова книги обліку придбання і продажу товарів, звіти касира, журнали-ордери, облікові записи на позабалансовому рахунку 08 «Бланки суворої звітності», Головна книга, журнал реєстрації платіжних відомостей).

Перед початком аудиторської перевірки за наказом керівника проводиться інвентаризація каси інвентаризаційною комісією за участю матеріально відповідальних осіб. Наявні в касі кошти звіряються з їх залишком за касовою книгою й іншими обліковими реєстрами. Перевіряючи касову книгу, аудитор з'ясовує, чи своєчасно касир провадить у ній записи за операціями, що мали місце на момент перевірки, чи пронумерована та прошнурована касова книга, чи скріплена вона сургучною печаткою за підписами керівника і головного бухгалтера. За наявності на підприємстві кількох структурних підрозділів інвентаризація готівки проводиться в кожній касі або у підзвітних осіб, які займаються збором виручки або виплатою заробітної плати [17].

Перевіряється наявність договорів касирів, касирів-роздавачів та інших підзвітних осіб про повну матеріальну відповідальність. До початку інвентаризації каси кожен касир повинен дати розписку про здачу до бухгалтерії останнього звіту про надходження та витрату коштів на день проведення інвентаризації.

Інвентаризація каси включає перевірку фактичної наявності готівки національною та іноземною валютами, цінних паперів (акцій, облігацій, депозитних сертифікатів), грошових документів (векселів, лімітованих чекових книжок, акредитивів, талонів на пально-мастильні матеріали тощо),

бланків суворої звітності (акції та облігації власної емісії, санаторно-курортні путівки, незаповнені бланки векселів).

Аудит касових операцій проводиться за планом, що включає основні питання. До складання плану і програми перевірки аудитор має оцінити внутрішній контроль за рухом і збереженням готівки або інших цінностей в касі, дотриманням касової дисципліни. Ефективність внутрішнього контролю, постановка бухгалтерського обліку, достовірність облікових даних аудитор може оцінити при наявності достатньої кількості доказів. Їх можна зібрати, використовуючи методи: участь в інвентаризації готівки каси; нагляд за проведенням господарських чи бухгалтерських операцій; усне опитування; отримання письмових підтверджень; перевірка документів, отриманих від третіх осіб; контроль документів, підготовлених на підприємстві клієнта; перевірка арифметичних розрахунків; аналіз.

Відбір та використання раціональних методів збору аудиторських доказів під час перевірки касових операцій – складне завдання. Аудитор визначає, який із вказаних методів слід застосовувати для виявлення кожного із можливих порушень та до яких об'єктів контролю слід застосовувати той чи інший метод. У процесі перевірки касових операцій вибірково застосовуються всі методи отримання аудиторських доказів, що наведено в таблиці 1.1.

За порядком ведення касових операцій гроші приймаються касиром підприємства за прибутковими касовими ордерами, підписаними головним бухгалтером або особою, ним уповноваженою. Про приймання грошей видається квитанція за підписами головного бухгалтера або особи, ним уповноваженої, і касира, завірена печаткою (штампом) касира або відбитком касового апарата, а видача готівки – за видатковими касовими ордерами та іншими видатковими документами. Документи на видачу грошей повинні бути підписані керівником, головним бухгалтером підприємства або особами, ними уповноваженими.

Таблиця 1.1 - Класифікація порушень касової дисципліни та методи збору аудиторських доказів

№ п/п	Основні види порушень касових операцій	Метод збору аудиторських доказів						
1.1	Пряма крадіжка грошей	+	+					
1.2.	Крадіжка грошей, прихована неоформленими документами і розписками			+			+	+
2.1.	Неоприбуткування і привласнення грошей, що надійшли з банку							
2.2.	Неоприбуткування і привласнення грошей, які надійшли від різних фізичних і юридичних осіб			+	+	+	+	
2.3.	Привласнення сум готівки, що надійшли від різних юридичних і фізичних осіб				+		+	
3.1.	Повторне використання тих самих документів для списання грошей за касою		+				+	
3.2.	Неправильний підрахунок підсумків у касових документах і звітах касира						+	+
3.3.	Списання сум без підстав або за фіктивними документами					+	+	+
3.4.	Підробки законно оформлених документів (збільшення сум списання)						+	+
4.1.	Привласнення депонованої заробітної плати і коштів, нарахованих на інших підставах						+	
4.2.	Привласнення сум готівки, що належать іншим підприємствам				+			
5.	Розрахунки готівкою, що перевищує встановлену законодавством межу			+			+	
6.	Розрахунки з населенням із застосуванням електронних контрольно-касових апаратів						+	
7.	Неправильне відображення касових операцій у регістрах синтетичного обліку						+	

Аудитор має враховувати, що видача грошей з каси, яка не підтверджується розпискою отримувача у видатковому касовому ордері, вважається нестачею і підлягає стягненню з касира, а готівка, не підтверджена прибутковими ордерами, вважається надлишком каси і зараховується у прибуток підприємства. Подібні порушення виявляються перевіркою касових документів на відповідність підпису отримувача грошей на видаткових касових документах з урахуванням встановленого порядку їх видачі.

Згідно з Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні при виплаті грошей окремій особі за видатковим касовим ордером або документом, що його замінює, при поданні документа, який посвідчує особу, з відображенням його реквізитів і під розписку. Розписка про одержання грошей може бути зроблена тільки власноручно чорнилом темного кольору або пастою кулькових ручок із зазначенням одержаної суми (гривень – літерами, копійок – цифрами).

Основними аудиторськими процедурами є перевірка наявності на прибуткових і видаткових касових ордерах підпису головного бухгалтера чи уповноваженої особи, перевірка наявності на видаткових касових документах підписів керівників підприємства чи уповноваженої особи та перевірка наявності на прибуткових і видаткових документах підписів отримувача грошей.

Неоприбуткування і привласнення грошей, що надійшли з банку, пов'язано з приховуванням операцій щодо надходження грошей у касу підприємства. Таке привласнення коштів становить найбільшу частину у загальному обсязі зловживань. Основні напрямки прояву зловживань: привласнення готівки бухгалтером за рахунок виправлень шифрів у виписках банку; використання головним бухгалтером підписаних керівником незаповнених чеків. Для виявлення випадків привласнення коштів проводяться взаємні перевірки операцій за касою і за банком .

При перевірці повноти корінців чеків у чековій книзі послідовно переглядаються чекові книжки підприємства і звіряється кількість корінців і незаповнених чеків у чековій книжці. В сумі їх повинно бути стільки, скільки зазначено на обкладинці чекової книжки. Також перевіряється послідовність номерів чеків на корінцях чекової книжки. Перевіркою чекової книжки встановлюють, чи збігаються серія і номер зіпсованого чека з серією і номером на корінці чека, до якого він прикріплений. Перевірка повноти і своєчасності оприбуткованих коштів, отриманих у банку, у касі підприємства проводиться шляхом перевірки касової книги – звіряється сума, записана у

касовій книзі з двома сумами на корінці чекової книжки (на зворотній стороні корінця вказується розподіл загальної суми за шифрами банку) та сумою виписки банку (у виписці банку загальна сума виданої готівки також розподіляється за шифрами банку). Крім того, звіряється номер чека.

Перевірка своєчасності розрахунків з працівниками підприємства за витратами на відрядження проводиться шляхом послідовного переглядання прибуткових касових документів. Якщо у рядку «Підстава» значиться «Залишок підзвітних сум», перевіряється авансовий звіт, згідно з яким повертаються кошти в касу. Далі звіряється дата складання авансового звіту, номер прибуткового ордеру, за яким внесено залишок невитрачених сум, сума залишку готівки із зазначенням номера, дати і суми за прибутковим ордером, з якого починається чергова реєстрація процедури, а також номер авансового звіту та сума звіряються з обліковими регістрами.

Можливість зловживань виникає тому, що доручення на одержання коштів залишається в організації, яка проводить оплату, і це дозволяє виписати його на більшу суму, ніж зазначена у рахунку, а в касу підприємства внести меншу суму, ніж сума за рахунком. Для виявлення зловживань застосовується метод одержання письмових підтверджень від третіх осіб. Другий метод виявлення зловживань – перевірка документів, підготовлених на підприємстві клієнтів.

Перевірка правильності оформлення журналу обліку виданих доручень здійснюється шляхом перевірки загальної кількості прошнурованих у журналі обліку виданих доручень, загальна кількість прошнурованих в ньому сторінок, нумерація усіх виданих доручень. Перевіряються прибуткові касові документи, журнал обліку виданих доручень:

- а) підраховується кількість доручень або кількість корінців доручень. Кількість виданих доручень буде контрольним числом для аудитора;
- б) послідовно перевіряються прибуткові касові ордери і звіряються з корінцями доручень або записами у журналі обліку виданих доручень.

Завдання аудитора — перевірити наявність на підприємстві умов, що спричиняють повторне використання тих самих виправдних документів, а також правильність погашення документів. Такі зловживання виявляються перевіркою документів, оформлених на підприємстві – прибуткових і видаткових касових документів, а також додатків до них.

Перевірка повноти первинних прибуткових касових документів, доданих до звіту касира, здійснюється так: послідовно перевіряються подані у звітах касира суми готівки за кожний день, і кожна з них звіряється з додатками до звіту – первинними документами. Таким чином встановлюється підтвердження первинними документами сум готівки, що надійшли до каси і відображені у звіті касира, та відповідність прибуткових касових документів додаткам до звіту. Перевірка правильності і своєчасності погашення додатків виконується шляхом послідовної перевірки прибуткових і видаткових касових ордерів і доданих до них виправдних документів. Виявляються розбіжності підпису касира із зразком його підпису, встановлюється наявність на всіх додатках до видаткових касових ордерів штампів «Оплачено», а до прибуткових касових ордерів — «Отримано».

Заключним моментом при перевірці цього виду зловживань є встановлення відповідності дати на штампі даті прибуткового або видаткового касового ордера.

Шляхом перевірки ідентичності вхідного залишку по касі на кожний день з залишком по касі на кінець попереднього дня встановлюється відповідність вхідних і вихідних залишків за суміжними днями. Це здійснюється таким чином: послідовно перевіряється касова книга, звіряється лише вихідний залишок готівки за кожний день з вхідним залишком наступного дня. Перевірка підсумків касових звітів має на меті встановлення відповідності вхідних і вихідних залишків за суміжними днями; перевіряється касова книга і порівнюються її сторінки із звітами касира; підраховуються підсумки за надходженнями і видатками кожного звіту касира, виводиться залишок готівки на кінець дня.

Зловживання через підробки виникають через порушення вимог по оформленню первинних касових документів. Особливої перевірки потребує реєстрація відомостей, оскільки вони найчастіше використовуються повторно. Контроль проводиться вибірково. Обсяг вибірки встановлюється аудитором. Перевіряються всі платіжні відомості за будь-який рік, як правило, за останній місяць кварталу.

Привласнення коштів відбувається за рахунок додаткової «обробки» законно оформленого документа. Такі зловживання допускаються щодо виплат заробітної плати. «Збільшена» сума нарахованої заробітної плати у розрахунково-платіжній відомості виявляється порівнянням даних синтетичного і аналітичного обліку за рахунком 661 «Розрахунки з оплати праці». Вихідним пунктом перевірки є наявність підчисток у відомостях.

Аудиторськими процедурами в цьому випадку є перевірка повноти реєстрації платіжних (розрахунково-платіжних) відомостей у журналі та перевірка відповідності даних аналітичного і синтетичного обліку розрахункам з персоналом.

Перша процедура проводиться шляхом послідовної перевірки усіх платіжних відомостей, за якими проведені виплати грошей із каси; звіркою їх номерів, дати, періодів, за які проведені виплати, сум із записами у журналі реєстрації. Друга – таким чином: послідовно перевіряється журнал реєстрації відомостей, а за графами «Нараховано», «Утримано», «До видачі» «Підсумки»; обороти за кредитом рахунка 661 «Розрахунки з оплати праці»; і синтетичного обліку за розрахунками з персоналом. Перевіряються Головна книга, журнали-ордери. Різниця між нарахованими і утриманими сумами повинна становити суму «До видачі» за платіжними відомостями за місяць.

При аудиторській перевірці здійснюється перевірка дотримання встановленого ліміту залишку каси з метою встановлення перевищення підприємством встановленого ліміту залишку грошей у касі. Для цього переглядається касова книга підприємства, звіряється залишок на кінець кожного дня з встановленим на даний день лімітом каси. Перевірку

правильності розрахунків з населенням готівкою за готову продукцію, товари, виконані роботи і надані послуги аудитор проводить з урахуванням того, що приймання та облік готівки від підприємств сфери торгівлі, громадського харчування та за послуги проводиться із застосуванням електронних контрольних-касових апаратів або товарно-касових книг.

Між підприємствами незалежно від форми власності здійснюються безготівкові розрахунки через комерційні банки, які регулюються спеціальними правилами. У практиці проведення розрахунків допускаються порушення і зловживання.

Метою аудиторської перевірки банківських операцій є: встановлення правильності відкриття поточних рахунків, своєчасності, законності, достовірності і доцільності відображених на рахунках у банках здійснених операцій по надходженню і списанню коштів; обґрунтованості отримання кредитів та позик, цільового їх використання, своєчасності погашення; дотримання стану платіжно-розрахункової дисципліни щодо укладених договорів тощо [17].

Джерелами інформації для аудиторської перевірки є виписки банків з відповідних рахунків з додатками документів, які є підставою для здійснення прибутково-видаткових операцій, облікові регістри за рахунком 31 «Рахунки в банках», баланси, інші документи й облікові регістри, в яких відображаються операції, пов'язані з використанням коштів.

Наступний етап аудиту – перевірка правильності ведення аналітичного і синтетичного обліку за кожним із відкритих у банках рахунками. Аудитор встановлює підтвердження кожної операції, відображеної у виписці банку, первинними документами. У процесі перевірки аудитор досліджує правильність оформлення первинних документів, відповідність назви платежу фактично проведеної господарській операції, а також додаткам до первинних документів та договорам, положенням тощо. В процесі аналізу господарських операцій по поточному рахунку встановлюється черговість платежів за порядком, визначеним

Національним банком України. Перевірка правильності відображення у бухгалтерському обліку банківських операцій проводиться з врахуванням типових порушень у процесі ведення банківських операцій таких як відсутність платіжних документів, що підтверджують факт здійснення операції, наявність документів, не оформлених згідно з вимогами (ксерокопії документів, відсутність на документах банківських відміток), відсутність додатків до платіжних документів, які були підставою для здійснення господарських операцій, невідповідність даних у платіжних дорученнях, що зберігаються у справах підприємства, яке перевіряється, з фактичним перерахуванням коштів тощо.

Ці порушення обумовлюють викривлення фінансових показників діяльності підприємства. Аудитор повинен виявити незаконні фальсифіковані дії, що допускаються бухгалтерами під час обробки виписок банківських рахунків та записів цих операцій в облікові регістри. За видами та формами прояву класифікація зловживань наведена в таблиці 1.2.

Привласнення готівки, одержаної в банку шляхом фальсифікації виписок, розкривається перевіркою істинності виписок безпосередньо у банку. Крім того, звіряються записи на поточному рахунку з корінцями чекової книжки із записами на рахунку №30 «Каса». Неповне відображення в обліку прибуткових і видаткових операцій виявляється порівняння оборотів на поточному рахунку з відповідними оборотами у записах банку, перевіркою обґрунтованості претензій до банку, повноти їх пред'явлення банку і відповіді банку та детальним звірянням кожної позиції реальних банківських виписок з відповідними записами у бухгалтерському обліку підприємства, що перевіряється.

Свідомі помилки у переліку операцій з метою укриття частини отриманої готівки можливі через застосування у бухгалтерському обліку зведених відомостей, якщо в обліку відображаються групи операцій.

Таблиця 1.2 - Класифікація зловживань

№ п/п	Вид зловживань та порушень	Форма прояву
1.	Привласнення готівки, одержаної в банку	Неоприбуткування готівки, отриманої з банку
2.	Неповне відображення в обліку операцій на поточному рахунку	Невідображення в обліку сум, отриманих у банку, і одночасне вилучення приблизно на таку ж суму, що надійшла на поточний рахунок
3.	Неправильний підрахунок підсумків в облікових регістрах	Невідображення в обліку сум, отриманих у банку, і одночасне вилучення приблизно на таку ж суму, що надійшла на поточний рахунок
4.	Неправильне відображення операцій на поточному рахунку	Віднесення одержаної готівки на витрати виробництва замість оприбуткування її за касою
5.	Перерахування коштів постачальникам на основі їх рахунків з незрозумілим і неповним штампом	Списання придбаних предметів замість їх оприбуткування
6.	Переведення кредиторської заборгованості підзвітним особам з поточного рахунка через відділення зв'язку	Привласнення посадовими особами заборгованості минулих років і фіктивно нарахованих сум

Такі зловживання можна виявити шляхом арифметичної перевірки всіх підрахунків і підсумків, особливо тих граф, сума яких у подальшому не відображається на рахунках коштів чи матеріалів, а списується на калькуляційні, збирально-розподільчі рахунки або відноситься безпосередньо на рахунок спеціальних джерел фінансування. В першу чергу перевіряється правильність підрахунку готівки, що надійшла з банку [21].

За допомогою неправильного відображення в бухгалтерському обліку операцій на поточному рахунку, віднесення одержаних грошей з поточного рахунку на інші рахунки приховуються отримані гроші. Кошти списуються на витрати замість віднесення їх на матеріально відповідальних осіб. Особливо поширеними можуть бути безготівкові перерахування грошей не за призначенням. У цьому випадку зловживання за банківськими операціями поєднуються з фальсифікацією нарахування заробітної плати і обліку кредиторської заборгованості.

Об'єктом контролю є операції з переведення готівки з поточного рахунку на рахунки в комерційних ощадних банках. Контроль за операціями

по переведенню готівки на окрему особу здійснюється шляхом перевірки підстав для кожної нарахованої суми (нарядів, актів), перевірки законності проведених витрат і забезпечення їх відповідними коштами за договором чи кошторисом [38].

Таким чином, основними завданнями контролю за готівкою є: перевірка наявності коштів на підприємстві та виявлення нестач або надлишків; дотримання правил зберігання коштів та цінних паперів, організації ведення касового господарства; дотримання порядку ведення касових операцій у національній валюті в Україні; своєчасності і повноти оприбуткування коштів; цільового використання коштів; достовірності обліку та ефективності внутрішньогосподарського контролю коштів.

Метою аудиторської перевірки банківських операцій є: встановлення правильності відкриття поточних рахунків, своєчасності, законності, достовірності і доцільності відображених на рахунках у банках здійснених операцій по надходженню і списанню коштів; обґрунтованості отримання кредитів та позик, цільового їх використання, своєчасності погашення; дотримання стану платіжно-розрахункової дисципліни щодо укладених договорів тощо.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ РУХУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ НА ТОВ «СЛОВ'ЯНИ - 94»

2.1 Організаційно – економічна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Слов'яни - 94» знаходиться в місті Суми. Дана організація створена у відповідності з Цивільним і Господарським Кодексами України, з Законами України «Про підприємства в Україні», «Про господарські товариства». У власній діяльності Товариство керується законодавством України, статутом, цивільною правоздатністю і дієздатністю, має увесь комплекс прав, необхідних для досягнення поставленої мети.

Товариство є юридичною особою, має право від свого імені укладати договори, контракти, угоди, тощо, набувати майнових і не майнових прав, нести обов'язки пов'язані з його діяльністю, засновувати філії, представництва тощо. Товариство має самостійний баланс, поточні, валютні та інші рахунки у банківських установах, круглу печатку, штампи і бланки з своїм найменуванням, емблему та інші реквізити.

Вищим керівним органом товариства є загальні збори учасників. Вони мають право вирішувати будь-які питання, пов'язані з діяльністю товариства. Управління підприємством здійснюється відповідно до статуту на основі поєднання прав засновника та уповноваженого засновником на проведення господарської діяльності керівника (директора) фірми.

Для безпосереднього керівництва діяльністю ТОВ «Слов'яни - 94» призначається директор. Він несе повну відповідальність за ведення справ товариства, надає накази, розпорядження та інші документи, обов'язкові для працівників товариства, укладає угоди, договори, контракти. Також розпоряджається грошовими та матеріальними цінностями товариства в межах своєї компетенції, відкриває рахунки в банках та вчиняє всі інші дії від

імені товариства, що не суперечать законодавству України та статуту. Організаційна структура підприємства наведена у додатку А.

Для забезпечення ефективності діяльності ТОВ «Слов'яни-94» створено статутний фонд у розмірі: 390 тисяч гривень і резервний фонд у розмірі 25 відсотків статутного фонду. Резервний фонд сформовано за рахунок щорічних відрахувань у розмірі 5 відсотків від чистого прибутку.

Товариство створено для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та торгівельно-закупівельної діяльності з метою отримання прибутку і реалізації соціально-економічних інтересів учасників товариства. Для досягнення власної мети ТОВ «Слов'яни - 94» здійснює виробництво, заготівельну, переробну, посередницьку та закупівельну діяльності. Але основними видом діяльності є оптова та роздрібна торгівля.

Стратегічними напрямками діяльності ТОВ «Слов'яни-94» є запуск виробничих потужностей, направлених на забезпечення своєї роздрібною мережі м'ясоковбасними, кондитерськими, хлібобулочними виробами, напівфабрикатами швидкого приготування, розвиток і розширення власної роздрібною мережі, географічне розширення оптової торгівельної мережі та розширення асортименту оптової торгівлі за рахунок продукції власного виробництва.

Середній місячний товарообіг складає 20 000 тис. гривень. Роздрібна торгівля здійснюється в 9 магазинах, оптова – охоплює всю Сумську область. Штат працівників складає 672 чоловіка, з них посади бухгалтера займають 19. Бухгалтерська робота розподілена рівномірно по дільницях на чолі з головним бухгалтером: бухгалтер по основним засобам, бухгалтер, що веде облік заробітної плати, три бухгалтери здійснюють облік в оптовій торгівлі, дев'ять бухгалтерів ведуть облік в роздрібній торгівлі, бухгалтер касир, бухгалтер з банківських операцій та ін.

ТОВ «Слов'яни - 94» має кілька поточних рахунків в АКІБ «Укрсиббанку» м. Харків, в ПУМБ Банку та Райффайзен банку Аваль.

Майно товариства становлять основні фонди та оборотні кошти, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі ТОВ «Слов'яни-94». Підприємство є власником майна, переданого йому засновниками (учасниками) у власність, продукції, виробленої ним у результаті господарської діяльності, одержаних доходів, іншого майна, набутого на підставах, не заборонених чинним законодавством.

Товариство здійснює володіння, користування і розпорядження своїм майном відповідно до цілей та предмету своєї діяльності. Джерелами формування майна ТОВ «Слов'яни-94» є: грошові та майнові внески учасників, прибутки, одержані від господарської діяльності, доходи від цінних паперів, безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян, кредити банків та інших кредиторів, придбання майна інших підприємств, організацій та громадян, інші джерела, не заборонені законодавчими актами України.

За умов переходу економіки України до ринкових відносин суттєво зросла роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств. Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Передовсім, на фінансовому стані підприємства позитивно позначаються безперебійний випуск і реалізація високоякісної, конкурентоспроможної продукції.

Найбільш повну і глибоку інформацію про загальний фінансовий стан підприємства і його динаміку можна одержати шляхом побудови на основі балансу підприємства та інших форм фінансової звітності, спеціального порівняльного аналітичного балансу [87]. Порівняльний аналітичний баланс будується на основі бухгалтерського балансу шляхом доповнення його показниками структури, динаміки та структурної динаміки вкладень і джерел коштів та наведений в таблиці 2.1.

За рік капітал підприємства збільшився на 16843 тис. грн. і становить 85640 тис. грн.. Ця зміна зумовлена збільшенням як необоротних так і оборотних активів. За цей період питома вага необоротних активів у майні

підприємства збільшилась на 14,3 % і становить на кінець року 20,4 % порівняно з 6,1 % на початок року; питома вага оборотних активів зменшилась на 14,1 %, хоча в абсолютному значенні відбулось збільшення на 3731 тис. грн.

Таблиця 2.1 - Структура активів і пасивів агрегованого балансу, тис. грн.

№ з/п	Показники	Роки		Питома вага, %		Зміни	
		2007	2008	2007	2008	В абсолют. величин.	У питомій вазі, п
1	Актив						
	І. Необоротні активи	4211	17481	6,1	20,4	13270	14,3
2	II. Оборотні активи, у т.ч.	64303	68034	93,5	79,4	3731	-14,1
3	Товари	29329	44206	42,6	51,6	14877	9
4	Дебіторська заборгованість	10760	12555	15,6	14,7	1795	-0,9
5	Інша поточна дебіторська заборгованість	18908	6197	27,5	7,2	-12711	-20,3
6	Грошові кошти та їх еквіваленти	1987	2033	2,9	2,3	46	-0,6
7	інші оборотні активи	3298	3750	4,9	4,3	452	-0,6
8	III. Витрати майбутніх періодів	283	125	0,4	0,1	-158	-0,3
9	Пасив						
	І. Власний капітал	2858	6710	4,1	7,8	3852	3,7
10	II. Довгострокові зобов'язання	47309	58175	68,8	67,9	10866	-0,9
11	III. Поточні зобов'язання	18630	20755	27,1	24,2	2125	-2,9
12	Баланс	68797	85640	100	100	16843	-

В структурі оборотних активів найбільше підвищення показано в товарах, що в абсолютному значенні становить 14877 тис. грн. і 9% у питомій

вазі. Зменшилась питома вага дебіторської заборгованості на 0,9 % і становить на кінець року 14,7 %.

В умовах становлення ринкових відносин кожен суб'єкт господарювання повинен володіти достовірною інформацією про фінансову стійкість. Оцінка фінансової стійкості дозволяє зовнішнім суб'єктам аналізу визначити фінансові можливості підприємства на перспективу, дати оцінку фінансовій незалежності від зовнішніх джерел. Найбільш узагальнюючим показником фінансової стійкості є залишок або недостача джерел коштів для формування запасів і затрат, який отримують у вигляді різниці розміру джерел коштів і розміру запасів та затрат [85].

Аналіз фінансового стану підприємства здійснюється за допомогою аналізу ліквідності, аналізу показників ділової активності, аналізу фінансової стійкості та аналізу рентабельності підприємства.

Показники ліквідності розраховуються для оцінки спроможності підприємства виконати свої зобов'язання. Для оцінки ліквідності та платоспроможності розраховують наступні показники, наведені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 - Показники ліквідності ТОВ «Слов'яни -94»

№ з/п	Показник	Алгоритм розрахунку	Роки			Абсолютне відхилення
			2006	2007	2008	
1	Коефіцієнт покриття	Поточні активи/ Поточні зобов'язання	1,43	1,38	3,45	1,01
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Найбільш ліквідні оборотні активи/ Поточні зобов'язання	0,63	0,35	1,88	0,625
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти/ Поточні зобов'язання	0,03	0,03	0,11	0,04
4	Чистий оборотний капітал	Поточні активи-поточні зобов'язання	3017,9	8378,4	45673	21327,55

Аналізуючи ліквідність, треба зазначити, що з цієї точки зору фінансовий стан підприємства можна охарактеризувати як не дуже добрий. Покращення коефіцієнту покриття протягом трьох було зумовлене тимчасовим зменшенням поточних зобов'язань, а саме за рахунок покращення платіжної дисципліни і відповідного зменшення кредиторської заборгованості. Коефіцієнт швидкої ліквідності відповідав нормативному значенню тільки у 2006 році, у 2007 р зменшився аж до 0,35 в той час, як нормативне його значення 0,6 – 0,8, через збільшення питомої ваги запасів, а саме товарів, у оборотних активах підприємства. Коефіцієнт абсолютної ліквідності також нижчий за нормативне значення, але у 2008 році він незначно покращується через збільшення грошових коштів та зменшення поточних зобов'язань.

Для проведення аналізу ділової активності підприємства проводиться розрахунок коефіцієнтів, які наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Показники ділової активності ТОВ «Слов'яни-94»

№ з/п	Показник	Алгоритм розрахунку	Роки			Абсолютне відхилення
			2006	2007	2008	
1	Коефіцієнт оборотності активів	Чиста виручка від реалізації/ Валюта балансу	2,83	2,05	1,7	-0,565
2	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Дохід від реалізації товарів/ Величина кредиторської заборгованості	6,79	6,79	6,68	-0,055
3	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Дохід від реалізації товарів/ Величина дебіторської заборгованості	14,36	6,09	5,43	-4,465
4	Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	Тривалість періоду/ Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	53	53	54	0,5
5	Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	Тривалість періоду/ Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	25	59	66	20,5
6	Коефіцієнт оборотності основних засобів	Чиста виручка від реалізації/ Первісна вартість основних засобів	34,65	35,47	12,61	-11,02
7	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Чиста виручка від реалізації/ Власний капітал	26,32	38,75	27,5	0,59

Аналізуючи розраховані показники бачимо, що обіговість активів після досягнення свого піку у 2006 році має тенденцію до зниження - це можна пояснити перерозподілом структури активів - зростає частка необоротних активів, тому не слід розглядати це зменшення негативно.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості незмінний у 2007 році, і зменшується у наступному періоді, відповідно строк погашення підприємством кредиторської заборгованості зростає у 2008. Якщо у 2006 році підприємству було необхідно у середньому 53 днів для розрахунку з кредиторами, у 2008 році 54 дні.

Треба звернути увагу на стан розрахунків з дебіторами. Негативним є те, що все одно строк погашення дебіторської заборгованості більший, ніж строк погашення кредиторської заборгованості.

Розглядаючи ситуацію з основними засобами треба зауважити тенденцію до значного уповільнення їх оборотності, що на нашу думку пов'язано із збільшенням їх питомої ваги та абсолютної величини, а також із зменшенням доходу від реалізації. Відповідно зменшується коефіцієнт оборотності власного капіталу підприємства, це пов'язано з тим, що питома вага та абсолютна величина цього показника збільшуються, а розмір доходу від реалізації, як було вже зазначено, зменшується.

Взагалі аналіз ділової активності підприємства виявляє негативні тенденції функціонування підприємства, вказує на необхідність врахування уповільнення розрахунків з дебіторами та зростання вимог з боку кредиторів.

Важливою умовою життєдіяльності підприємства й основою його розвитку є фінансова стійкість - це такий стан фінансових ресурсів підприємства, при якому їх розподіл та використання забезпечують розвиток за рахунок зростання прибутку і капіталу. Узагальнимо показники фінансової стійкості підприємства в таблиці 2.4.

Аналізуючи динаміку коефіцієнта автономії треба відмітити зниження незалежності від кредиторів у 2007 році, і незначне у 2008р. Взагалі треба намагатись зменшити залежність від кредиторів - передбачити відповідні

заходи по збільшенню власного капіталу у плануванні, насамперед за рахунок нерозподіленого прибутку. Щодо коефіцієнту фінансування, то він показує скільки залучених коштів підприємство має на 1 грн власних, але він стосується тільки короткострокових залучених коштів. Є тенденція до збільшення. Така тенденція є негативною.

Таблиця 2.4 - Показники фінансової стійкості ТОВ «Слов'яни-94»

№ з/п	Показник	Алгоритм розрахунку	Роки			Абсолютне відхилення
			2006	2007	2008	
1	Коефіцієнт автономії	Власні кошти/ Валюта балансу	0,18	0,08	0,04	-0,07
2	Коефіцієнт фінансування	Залучені кошти/ Власні Кошти	4,5	11,36	23,07	9,285
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	Чистий оборотний капітал/ Оборотні активи підприємства	0,43	0,38	2,45	1,01
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Чистий оборотний капітал/ Власний капітал	1,39	3,12	15,98	7,295

Відповідно у 2007р зменшується коефіцієнт забезпеченості підприємства власними оборотними коштами - з 0,43 у 2006 до 0,38 у 2007 році. Це негативне явище – можливо треба було переглянути суму кредиту. У 2008 році цей показник збільшується аж до 2,45. Щодо коефіцієнту маневреності власного капіталу то він показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності підприємства [12]. Має місце тенденція збільшення цього показника. Взагалі підприємство можна характеризувати як фінансово не стійке.

При проведенні аналізу рентабельності розраховують показники, що характеризують економічну ефективність функціонування підприємства, розрахунок яких наведений у таблиці 2.5.

Розглянувши показники рентабельності, приходимо до висновку, що підприємство працює досить успішно. Якщо порівнювати 2006 та 2007 роки,

то коефіцієнти рентабельності більші 0, але існує негативна тенденція до зменшення показників. У 2008 році ситуація покращилася – показники мають тенденцію до росту. На 1 гривню вкладених активів ТОВ «Слов'яни-94» отримують 5 копійок чистого прибутку.

Таблиця 2.5 - Показники рентабельності ТОВ «Слов'яни-94»

№ з/п	Показник	Алгоритм розрахунку	Роки			Абсолютне відхилення
			2006	2007	2008	
1	Коефіцієнт рентабельності активів	Чистий прибуток/середньорічна вартість активів	0,02	0,003	0,05	0,015
2	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	Чистий прибуток/середньорічна вартість власного капіталу	0,16	0,06	0,81	0,325
3	Коефіцієнт рентабельності діяльності	Чистий прибуток/чистий дохід	0,006	0,002	0,029	0,0115
4	Коефіцієнт рентабельності продукції	Доходи/(собівартість + адміністративні витрати + витрати на збут)	0,17	0,06	0,11	-0,03

Якщо розглядати ефективність діяльності ТОВ «Слов'яни-94» за 2008 рік поквартально, то розрахунок коефіцієнтів та оцінка платоспроможності, стану та структури капіталу, ділової активності та рентабельності наведені у додатках А, Б, В, Г відповідно.

Також нами була проведена діагностика загрози кризи, яка наведена в додатку Д. Під час проведення цієї діагностики ми проаналізували показники-індикатори, зробили діагностичний висновок, виявили фактори, які обумовили значення і напрямки його зміни, запропонували управлінське рішення та виявили ступінь загрози кризи по кожному показнику. В ході цієї діагностики ми зробили висновок, що існує значна загроза виникнення кризи.

Товариство здійснює бухгалтерський облік своєї діяльності, складає статистичну та фінансову звітність у порядку, встановленому державою, несе відповідальність за її достовірність і своєчасність надання звітних даних. Організація бухгалтерський облік на підприємстві здійснюється шляхом

введення до штату фірми посади головного бухгалтера, який встановлює основні положення облікової політики це: класифікація активів та зобов'язань; критерії визнання основних засобів; установка методів обліку і принципи оцінки активів та зобов'язань; розробляє робочий план рахунків; розробляє порядок документообігу; забезпечує зберігання первинних документів та їх передачу в архів згідно чинного законодавства. Товариство сплачує податки і обов'язкові платежі, передбачені законодавством України.

Облік на підприємстві ведеться за допомогою комп'ютерної програми «1С: Бухгалтерія 7.7», розробленої спеціально для цього підприємства на замовлення.

При організації аналітичного обліку використовується програма ведення кількісного (складського) обліку товарів: обробляються первинні документи оприбуткування та по реалізації товарів на підприємстві, такі як накладні на оприбуткування товарів на підприємстві, накладні на реалізацію товарів та податкові накладні.

Істотним недоліком в організації роботи бухгалтерії є відсутність на підприємстві самостійно розробленої облікової політики, яка б відповідала вимогам і положенням існуючого законодавства. Ефективність обраної облікової політики підприємство відчуває не один рік, тому що облік активів і зобов'язань встановлюється на декілька років.

Прибуток підприємства після внесення податків та інших обов'язкових відрахувань згідно законодавства залишається у повному розпорядженні ТОВ «Слов'яни-94». Частка чистого прибутку розподіляється між учасниками пропорційно їх часткам в статутному фонді.

Якщо оцінити конкурентне середовище, в якому працює товариство слід зазначити, що воно, порівняно з тим періодом, коли підприємство починало свою діяльність, стає дедалі жорсткішим - в Сумському регіоні на даний час працюють такі підприємства: АТЗТ «Аграрник», ТОВ «Прогрес-технологія», та інші, які постійно розширюються і намагаються отримати додаткову частку ринку збуту. Також існують менші за розмірами

підприємства, що спеціалізуються на подібних видах діяльності, але через масштабність досліджуваного підприємства вони не можуть становити серйозної загрози.

Таким чином, проаналізувавши економічний стан ТОВ «Слов'яни-94» ми виявили істотну загрозу виникнення кризи. Необхідно збільшити обсяги грошових коштів та приділити увагу оптимізації грошових потоків.

2.2 Облік грошових коштів у касі та на рахунках в банку

Первинним елементом бухгалтерського обліку як складової управління є виявлення, збір та реєстрація фактів господарської діяльності. Спостереження і фіксація всього, що відбувається на підприємстві, для цілей обліку здійснюється за допомогою документування.

Через те, що облік на ТОВ «Слов'яни - 94» повністю автоматизований, збір облікової інформації відбувається у місці її виникнення. Після цього вона передається до бухгалтерії, де відбувається реєстрація, обробка та передавання інформації без участі людини. Систему бухгалтерського обліку, що використовується підприємством відображено на рисунку 2.1.

Операції з обігу готівки в касі підприємства відображаються в обліку і оформлюють документально. Розрахунки готівкою підприємств між собою та з фізичними особами проводяться із застосуванням прибуткових та видаткових касових ордерів, касових і товарних чеків, розрахункових квитанцій, проїзних документів тощо, які підтверджують факт продажу (повернення) товарів, надання послуг, отримання (повернення) коштів, а також рахунків-фактур, договорів, угод контрактів, актів закупівлі товарів тощо [44].

Касові ордери – це документи, що засвідчують законність надходження грошей до каси підприємства. Прибуткові касові ордери і квитанції до них, а також видаткові документи заповнюються бухгалтером

за допомогою комп'ютера. У прибуткових і видаткових касових ордерах зазначають підставу для їх складання та додані до них документи. Видача прибуткових касових ордерів і видаткових документів на руки особам, що вносять або одержують готівку, забороняється. Виправлення в прибуткових і видаткових касових документах забороняється.

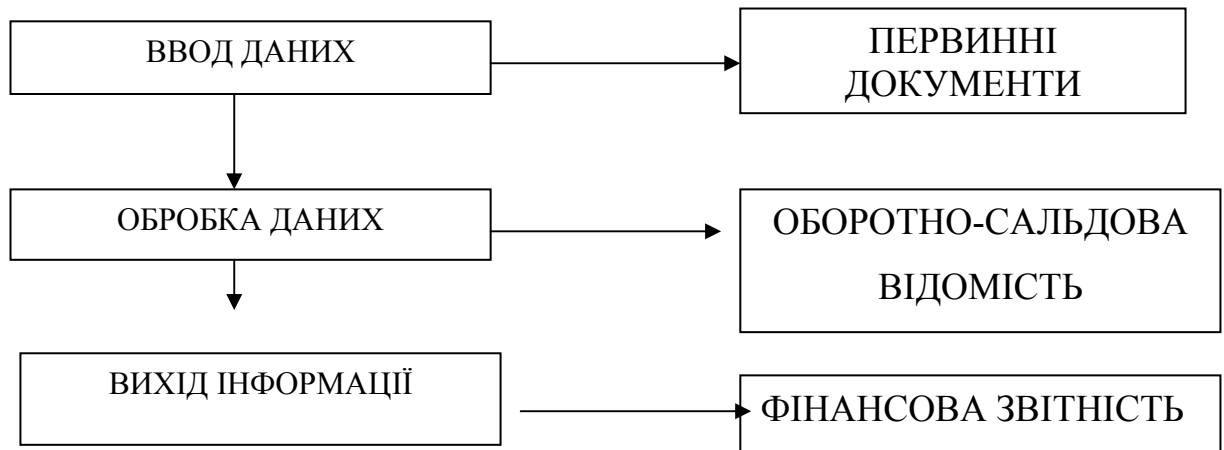


Рисунок 2.1 - Схема відображення системи бухгалтерського обліку на ТОВ «Слов'яни-94»

Надходження готівки до каси на ТОВ «Слов'яни-94» оформляється прибутковим касовим ордером, який виписує працівник бухгалтерії. Для реєстрації прибуткових касових документів застосовують автоматизований журнал реєстрації прибуткових та видаткових касових документів.

Прибутковий касовий ордер виписується в одному примірнику та реєструється в журналі реєстрації прибуткових та видаткових касових документів працівником бухгалтерії, підписується головним бухгалтером та передається до каси підприємства. Квитанція до прибуткового касового ордера, завірена підписом головного бухгалтера, касира та печаткою підприємства, видається на руки особі, яка здала гроші. Прибутковий касовий ордер, за яким одержано готівку, залишається у касі [20].

Основним джерелом надходження готівки до каси ТОВ «Слов'яни - 94» є виручка від реалізації продукції. Також джерелами надходження готівки до каси можуть бути погашення дебіторської заборгованості, одержання поворотної фінансової допомоги, оприбуткування надлишків готівки, внески до статутного фонду, платежі за надане в лізинг (оренду) майно, отримання готівки від структурних підрозділів тощо.

Уособлені підрозділи ТОВ «Слов'яни-94», які мають каси і здійснюють розрахунки готівкою, проводять при цьому касові операції по прийманню готівки на будь-які потреби з оформленням прибуткових касових ордерів або застосуванням РРО при розрахунках з споживачами. Операція здачі уособленими підрозділами готівки в касу підприємства здійснюється на ТОВ «Слов'яни - 94» з використанням прибуткового касового ордера та отриманням відповідної квитанції.

Видача готівки з каси підприємства провадиться за видатковими касовими ордерами або за належно оформленими платіжними (розрахунково-платіжними) відомостями (далі – видаткові документи). Документи на видачу готівки підписують керівник і головний бухгалтер або особи, які на це уповноважені. До видаткових ордерів можуть додаватися заява на видачу готівки, розрахунки тощо.

Видатковий касовий ордер виписується в одному примірнику працівником бухгалтерії, підписується керівником підприємства (організації) та головним бухгалтером чи особою, яка на те уповноважена, реєструється в Журналі реєстрації прибуткових та видаткових касових документів.

Якщо на доданих до видаткових касових ордерів документах, заявах, рахунках тощо є дозвільний напис керівника, то підпис керівника на видаткових касових ордерах не обов'язковий.

Одержувач розписується у видатковому документі про одержання готівки із зазначенням одержаної суми (гривень – словами, копійок – цифрами), використовуючи чорнило або кулькову ручку з темним чорнилом.

Видача готівки з каси, не підтверджена розписом одержувача у видатковому документі, для виведення залишку готівки в касі не приймається, тобто не приймається до обліку. Видачу готівки касир провадить тільки особі, зазначеній у видатковому документі. Якщо видача готівки здійснюється особам за дорученням, оформленим у встановленому порядку згідно з чинним законодавством, у тому числі й особам, що не мають змоги в зв'язку з хворобою або з інших поважних причин поставити підпис власноручно, то в тексті ордера після прізвища, імені і по батькові одержувача готівки бухгалтерія зазначає прізвище, ім'я та по-батькові особи, якій доручено одержати готівку. Якщо видача готівки провадиться за відомістю, то перед розписом про одержання грошей касир робить у ній напис: «За довіреністю». Довіреність залишається у касира і додається до видаткового касового ордера або відомості. Сума готівки, сплачена протягом одного дня одному підприємству (підприємцю), не повинна перевищувати три тисячі гривень за одним або кількома платіжними документами. Кількість підприємств, з якими провадяться розрахунки, впродовж дня не обмежується. Зазначені обмеження стосуються також розрахунків готівкою підприємств в оплату за товари, що придбані на виробничі (господарські) потреби за рахунок коштів, одержаних за корпоративними картками [63].

Указані обмеження не стосуються розрахунків ТОВ «Слов'яни-94» з фізичними особами, бюджетами та державними цільовими фондами, малих і середніх підприємств при використанні готівкових коштів, що одержані ними за рахунок кредитної лінії Європейського банку реконструкції та розвитку для розвитку малих і середніх підприємств. Обмеження не поширюються і на добровільні пожертвування, благодійну допомогу, вилучену органами державної податкової служби готівку, на розрахунки за спожиту електроенергію, а також у разі використання коштів, виданих на відрядження.

Вибуття готівкових коштів з каси ТОВ «Слов'яни-94» може бути внаслідок видачі з каси підприємства виручки для здавання її до банківської

установи, виплати заробітної плати та депонованих сум, видачі коштів у підзвіт на відрядження або на придбання матеріальних цінностей, повернення коштів покупцю за раніше придбану ним продукцію, виплати коштів постачальникам тощо.

Здавання готівкової виручки ТОВ «Слов'яни - 94» здійснюється у денні та вечірні каси установ банків через інкасаторів установ комерційних банків. Ця операція оформляється видатковим касовим ордером з відображенням в касовій книзі. Документом, що свідчить про здавання виручки до установи банку, є квитанція до заяви на внесення готівки за підписами бухгалтера і касира установи банку, засвідчена печаткою (штампом) установи банку. Документом, що свідчить про здавання виручки інкасаторам банку, є копія супровідної відомості за підписом інкасатора, засвідчена печаткою (штампом) установи банку.

Видача готівки особам, яких немає в штатному розписі ТОВ «Слов'яни-94» сумісникам, провадиться за видатковими касовими ордерами, що виписуються окремо на кожну особу, або за окремою відомістю. Видача депонованих сум здійснюється аналогічно виплаті заробітної плати на підставі платіжної відомості для кількох осіб або видаткового касового ордеру – на окрему особу.

Видача готівки у підзвіт провадиться з каси ТОВ «Слов'яни - 94» за умови повного звіту конкретної підзвітної особи за раніше виданими у підзвіт сумами, тобто в разі подання до бухгалтерії авансового звіту про витрачені (частково витрачені) кошти. Підзвітні особи подають до бухгалтерії підприємства разом із невикористаним залишком готівки авансовий звіт про використання одержаних у касі сум.

Якщо з каси ТОВ «Слов'яни-94» підзвітній особі одночасно видано готівку на відрядження та для вирішення у цьому відрядженні виробничих (господарських) питань, то підзвітна особа незалежно від строку відрядження впродовж трьох робочих днів після повернення з відрядження має подати до бухгалтерії підприємства повний звіт про суми, що були їй видані для

вирішення виробничих (господарських) питань і безпосередньо на відрядження.

У разі придбання працівником підприємства за власні кошти товарів (продукції, послуг) або використання цих коштів у відрядженні для потреб підприємства він звітує за витрачені кошти у зазначеному вище порядку.

Авансовий звіт після перевірки бухгалтерії на правильність його заповнення та арифметичних розрахунків подається на затвердження керівнику. Лише після затвердження авансового звіту керівником підприємства на суму коштів, витрачених понад отриману раніше суму та в межах затверженої суми, оформлюється видатковий касовий ордер.

Покупець може впродовж 14 днів повернути придбану продукцію, якщо його щось не задовольняє. Для цього він пише заяву на ім'я керівника підприємства. Хоча подібні заяви практично ніколи не носять письмової форми. За рішенням керівництва бухгалтер виписує видатковий касовий ордер, за яким покупцеві виплачують кошти [5,6].

Як правило, розрахунки ТОВ «Словя'ни - 94» з постачальником здійснюються через установи банків та через касу підприємства. В такому разі представник покупця надає довіреність на отримання готівки із зазначенням суми. Довіреність додається до видаткового касового ордера.

Виплата коштів за виконані роботи, надані послуги оформлюється аналогічно попередній ситуації – розрахунком з постачальником лише за наявності довіреності.

Усі видаткові касові ордери ТОВ «Словя'ни - 94» реєструються в автоматизованому Журналі реєстрації прибуткових і видаткових касових документів форми. Всі факти надходження і вибуття готівки на підприємстві відображаються в касовій книзі. Касова книга – обліковий регістр, призначений для обліку касових операцій касиром підприємства.

ТОВ «Словя'ни - 94», за умови забезпечення належного зберігання касових документів, веде касову книгу в електронній формі за допомогою комп'ютерних засобів. Програмне забезпечення, за допомогою якого

ведеться касова книга, забезпечує візуальне відображення і роздрукування кожної з двох частин аркуша касової книги («Вкладний аркуш касової книги» та «Звіт касира»), які за формою і змістом відтворюють форму та зміст касової книги в паперовій формі [58].

Записи в касовій книзі здійснюються на підставі відповідної інформації з касових документів. Записи в касовій книзі робляться до початку наступного робочого дня (тобто із залишками на кінець попереднього дня), а також містять всі реквізити, що передбачені формою касової книги. Сторінки касової книги нумеруються автоматично в порядку зростання з початку року.

У разі роздрукування «Вкладного аркуша касової книги» у кінці місяця автоматично роздруковується загальна кількість аркушів касової книги за цей місяць, а в разі роздрукування в кінці року - їх загальна кількість за рік.

Після роздрукування «Вкладного аркуша касової книги» і «Звіту касира» касир ТОВ «Слов'яни-94» обов'язково перевіряє правильність складання цих документів, підписує їх і передає «Звіт касира» разом з відповідними касовими документами до бухгалтерії під підпис у «Вкладному аркуші касової книги».

Отримавши касовий звіт від касира, бухгалтер звіряє номер звіту з попереднім, перевіряє правильність перенесення залишку на початок дня, відповідність кожного запису, правомірність касового ордеру (заповнення всіх обов'язкових реквізитів, відсутність виправлень; номер документа; кому видано або від кого одержану кошти; номер кореспондуючого рахунку; наявність документів, доданих до касового ордеру), арифметично розрахунок залишку на кінець дня.

«Вкладний аркуш касової книги» протягом року зберігається касиром окремо за кожний місяць. Після закінчення календарного року або залежно від потреби «Вкладний аркуш касової книги» формується в підшивки в хронологічному порядку. Загальна кількість аркушів за рік засвідчується підписами керівника і головного бухгалтера

ТОВ «Словя'ни - 94» - юридичної особи, а підшивки формуються в книгу, яка скріплюється відбитком печатки підприємства (юридичної особи). Після закінчення календарного року касова книга на електронних носіях має передаватися для зберігання відповідно до законодавства України [58].

У разі потреби тимчасової заміни касира на ТОВ «Словя'ни - 94» виконання його обов'язків покладається на іншого працівника за письмовим наказом керівника. З цим працівником укладається договір про повну матеріальну відповідальність на час виконання ним обов'язків касира.

Результатом обробки бухгалтерських даних є оборотно-сальдова відомість. Ця відомість формується автоматично та відображає початкове сальдо, обороти та кінцеве сальдо по кожному з рахунків, які використовуються на ТОВ «Словя'ни - 94».

Касові операції на ТОВ «Словя'ни - 94» здійснюються згідно з положенням «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» № 637 від 15.12.2004 р. Операції з обігу готівки в касі підприємства відображають в обліку і оформлюють документально.

На ТОВ «Словя'ни - 94» існує спеціально обладнане приміщення – каса. Ліміт залишку готівки в касі ТОВ «Словя'ни - 94» на кінець робочого дня становить 500 тисяч грн. Цей ліміт встановило товариство враховуючи режим і специфіку роботи фірми, розмір касових обертів. Інвентаризація каси на фірмі проводиться, але не оформляється документально.

Рахунок 30 «Каса» призначений для узагальнення інформації про наявність та рух грошових коштів в касі підприємства. Рахунок 30 – активний, балансовий, призначений для обліку господарських засобів підприємства, має субрахунки 301 «Каса в національній валюті», 309 «Каса операційна».

По дебету рахунку 30 «Каса» відображається надходження грошових коштів до каси підприємства, по кредиту – виплата готівки із каси

підприємства. Дебетове сальдо надає інформацію про суму грошових коштів у касі підприємства на певну дату.

Кореспонденції рахунку 30 «Каса» з дебетом та кредитом рахунків наведено в додатку Е. Основні господарські операції по рахунку 30 «Каса», які ведуться у ТОВ «Словя'ни - 94» відображені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 - Бухгалтерські проводки з касових операцій підприємства

п/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1.	Передано гроші з операційної каси в касу підприємства	30 «Каса»	30 «Каса»
2.	Передано гроші з банку в касу	30 «Каса»	31 «Рахунки в банках»
3.	Одержані гроші від винної особи, підзвітних осіб, працівників в погашення раніше виданої безвідсоткової позики	30 «Каса»	37 «Розрахунки з різними дебіторами»
5.	Надійшла в касу виручка від продажу товарів	30 «Каса»	70 «Доходи від реалізації»
6.	Передано гроші з каси в банк	31 «Рахунки в банках»	30 «Каса»
8.	Виплачено зарплату працівникам підприємства	66 «Розрахунки з оплати праці»	30 «Каса»
9.	Оплачено готівкою	91 «Загально-виробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут»,	30 «Каса»
10.	Видані підзвітні суми	37 «Розрахунки з різними дебіторами»	30 «Каса»

Для обліку наявності та руху грошових коштів, які знаходяться на рахунках в банку, і які можуть бути використані для поточних операцій призначено рахунок 31 «Рахунки в банках». Цей рахунок активний, балансовий, призначений для обліку господарських засобів – грошових коштів. По дебету рахунку 31 «Рахунки в банку» відображається надходження грошових коштів, а по кредиту – їх використання. Перелік рахунків, з якими кореспондує рахунок 31 наведений в **додатку Ж**.

При готівкових розрахунках банківськими документами є грошові чеки та об'яви на внесок готівкою; у випадках безготівкових перерахувань –

платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, розрахункові чеки, акредитиви, векселі.

Для здійснення операцій на поточному рахунку в банку до банку подає платіжні доручення, грошові чеки та об'яви на внесок готівки. При внесенні грошових коштів на рахунок ТОВ «Слов'яни - 94» подає до банку об'яву на внесок готівкою та від установи банку отримує відмічену банком квитанцію до об'яви.

Для розрахунків з партнерами за отримані товарно-матеріальні цінності, за товарно-матеріальні цінності і послуги в порядку попередньої оплати, при авансових платежах, при платежах до бюджету, органам соціального страхування, погашення кредиторської заборгованості ТОВ «Слов'яни - 94» використовує платіжне доручення [16].

Для отримання готівки з поточного рахунку використовуються грошові чеки, які заповнюються згідно вимогам НБУ. Кожна операція пов'язана з рухом грошових коштів на поточному рахунку, знаходить відображення в виписці банку, яка видається банком фірмі за кожний робочий день.

Бухгалтер ТОВ «Слов'яни - 94» перевіряє банківські виписки на наявність помилок, звіряє вхідні і вихідні залишки на початок і кінець дня, проставляє коди кореспондуючих рахунків, а на документах, які прикладені до виписок вказує порядкові номери запису у виписці.

Для обліку наявності та руху грошових коштів, які знаходяться на рахунку в банку, ТОВ «Слов'яни-94» використовує активний рахунок 31 «Рахунки в банках», субрахунок 311 «Поточні рахунки в національній валюті». Основні господарські операції по рахунку 31 «Рахунки в банках», які ведуться у ТОВ «Слов'яни - 94», відображені у таблиці 2.7.

Вихід інформації відображається у фінансовій звітності, яка представлена балансом, звітом про фінансові результати, звітом про рух грошових коштів, звітом про власний капітал, примітками до річної фінансової звітності та додатком до приміток до річної фінансової звітності.

Таблиця 2.7 - Бухгалтерські проводки на поточному рахунку підприємства

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1.	Передано готівку із каси в банк	31 «Рахунки в банках»	30 «Каса»
2.	Оплачено покупцями раніше одержані товари, роботи, послуги	31 «Рахунки в банках»	36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»
3.	Одержано короткострокову позику банку	31 «Рахунки в банках»	60 «Коротко-строкові позики»
4.	Передано гроші з банку в касу	30 «Каса»	31 «Рахунки в банках»
5.	Погашено короткострокові позики банку	60 «Короткострокові позики банку»	31 «Рахунки в банках»
6.	Проведено розрахунки з постачальниками	63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»	31 «Рахунки в банках»
7.	Погашено заборгованість перед бюджетом	64 «Розрахунки з податками й платежами»	31 «Рахунки в банках»
8.	Перераховано суми заробітної плати на особисті рахунки працівників	66 «Розрахунки з оплати праці»	31 «Рахунки в банках»
9.	Оплачено загальновиробничі витрати	91 «Загально-виробничі витрати»	31 «Рахунки в банках»
10.	Оплачено адміністративні витрати	92 «Адміністративні витрати»	31 «Рахунки в банках»
11.	Оплачено витрати на збут	93 «Витрати на збут»	31 «Рахунки в банках»

Отже, бухгалтерський облік на підприємстві повністю автоматизований, що значно полегшує роботу бухгалтерів та значно знижує час на обробку документів.

2.3 Аналіз, планування та регулювання грошових потоків на підприємстві

На ТОВ «Слов'яни - 94» звіт про рух грошових коштів складається за непрямим методом, адже така методика застосовується згідно Національних стандартів бухгалтерського обліку. Аналіз руху грошових потоків непрямим методом ґрунтується на послідовному коригуванні чистого прибутку у зв'язку з рухом в активах підприємства, в даному методі прибуток виступає початковим елементом.

При складанні звіту про рух грошових коштів непрямим методом використовується «Баланс» та «Звіт про фінансові результати». З балансу у

звіт включаються зміни в окремих статтях по відповідних розділах. По фактичному обсягу відображається амортизація, надходження від реалізації власних акцій, облігацій, отримані та виплачені дивіденди, суми отриманих та сплачених кредитів та зобов'язань, капітальні вкладення в основні фонди, нематеріальні активи, фінансові вкладення, приріст оборотних активів, реалізація основних засобів, нематеріальних активів, цінних паперів.

В звіті, складеному за непрямим методом міститься інформація про фінансові ресурси, які надходять на підприємство після сплати податків та оплати виробництва, тобто про грошові потоки, які носять альтернативний характер використання. Розрахунок непрямим методом на ТОВ «Слов'яни - 94» ведеться від показника чистого прибутку з відповідними його коригуваннями на статті які не відображають рух реальних грошових коштів по відповідних рахунках. Непрямий метод ґрунтується на аналізі грошових коштів за видами діяльності, він показує, де безпосередньо втілений прибуток або куди вкладені «живі гроші». Він базується на вивченні звіту про рух грошових коштів знизу вгору [80].

Переваги непрямого методу при використанні в управлінні грошовими потоками полягає в тому, що він допомагає встановити відповідність між фінансовим результатом та власними оборотними засобами. З його допомогою можна виявити найбільш сприятливі місця в діяльності підприємства та розробити шляхи виходу із критичної ситуації.

Аналізуючи структуру грошових потоків ТОВ «Слов'яни - 94» на основі звіту видно, що позитивний грошовий потік по всіх видах господарської діяльності за 2007 рік становив 89130 тис. грн., негативний 87701 тис. грн., а отже чистий грошовий потік складає 1429 тис. грн. При цьому слід звернути увагу, що в досліджуваному підприємстві за звітний рік виявилось, що чистий грошовий потік негативний і становив 35804 тис. грн., а по фінансовій діяльності чистий грошовий потік позитивний, і становить 37233 тис. грн.

Щодо аналогічних показників у 2008 році, то позитивний грошовий потік по всіх видах господарської діяльності становив 70940 тис. грн., негативний 71830 тис. грн., а отже чистий грошовий потік виявився від'ємним і складав – 890 тис. грн. При цьому слід звернути увагу, що в досліджуваному підприємстві за звітний рік чистий грошовий потік від операційної діяльності потік становив 1636 тис. грн., по фінансовій діяльності виявилось, що чистий грошовий потік від'ємний і становить 2526 тис. грн.

Для аналізу грошових потоків ТОВ «Слов'яни - 94» з метою формування ефективної системи управління ними доцільно формувати відносні показники (коефіцієнти). До найбільш загальних відносних показників, що характеризують рух грошових коштів відносять наступні: коефіцієнт ліквідності грошового потоку підприємства, загальний коефіцієнт відношення дебіторської та кредиторської заборгованості, реінвестування чистого грошового потоку, поточної платоспроможності, а також показник рентабельності на основі грошового потоку та багать інших [81]. Розрахунок цих коефіцієнтів наведений у таблиці 2.8.

Розрахунок коефіцієнту ліквідності грошового потоку здійснюється за формулою (2.1).

$$КЛ_{гр} = ППП / ВГП , \quad (2.1)$$

де $КЛ_{гр}$ - коефіцієнт ліквідності грошового потоку;

$ППП$ - сума валового позитивного грошового потоку підприємства в періоді що розглядається,

$ВГП$ - сума валового від'ємного грошового потоку в періоді, що розглядається [86].

Таблиця 2.8 – Фінансові коефіцієнти, які застосовуються під час аналізу грошових потоків підприємства

№ з/п	Найменування показника	Методика розрахунку	Роки	
			2007	2008
1	Коефіцієнт ліквідності грошового потоку	Валовий позитивний грошовий потік/ валовий від'ємний грошовий потік	1,02	0,99
2	Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	(Сума грошових активів підприємства + короткострокові фінансові вкладення)/ короткострокові фінансові зобов'язання	0,11	0,05
3	Коефіцієнт проміжної платоспроможності	(Поточна дебіторська заборгованість + короткострокові фінансові вкладення + сума грошових активів)/короткострокові фінансові зобов'язання	1,88	1,14
4	Коефіцієнт поточної платоспроможності	Сума всіх оборотних активів/ короткострокові зобов'язання	3,45	3,28
5	Загальний коефіцієнт відношення дебіторської і кредиторської заборгованості	Сума поточної дебіторської заборгованості всіх видів/ загальна сума кредиторської заборгованості всіх видів	1,59	0,9
6	Кількість оборотів грошових коштів та їх еквівалентів	Загальний обсяг реалізації продукції/ (середня сума грошових активів підприємства + сума короткострокових фінансових вкладень)	133,67	109,77
7	Період обороту грошових коштів та їх еквівалентів	(середня сума грошових активів підприємства + сума короткострокових фінансових вкладень)/одноденний обсяг реалізації продукції	2,7	3,2
8	Кількість оборотів оборотних активів підприємства у періоді, що розглядається	Загальний обсяг реалізації продукції / середня вартість оборотних активів	2,8	2,6
9	Період обороту оборотних активів	середня вартість оборотних активів / одноденний обсяг реалізації продукції	128,33	140,78
11	Коефіцієнт ефективності грошового потоку підприємства	Сума чистого грошового потоку підприємства / сума від'ємного грошового потоку підприємства	0,02	0,01

Коефіцієнт ліквідності показує, якою мірою валовий позитивний грошовий потік забезпечує покриття від'ємного грошового потоку. Як видно із розрахунків в 2007 грошові надходження не покривали вибуття коштів, а

уже в 2008 ситуація значно покращилася (коефіцієнти ліквідності становлять 0,74 та 1,06 відповідно), тобто в 2007 році грошовий потік був взагалі не ліквідним.

Коефіцієнт поточної платоспроможності показує якою мірою заборгованість по поточним зобов'язанням може бути задоволена за рахунок його поточних активів [59]. Можна сказати, що сума короткострокових зобов'язань підприємства у 2008 році в порівнянні з 2007 зменшилася, в той же час обсяг оборотних засобів збільшився. Також з розрахунку видно, що платоспроможність підприємства досить висока.

Рентабельність на основі грошового потоку відображає частку грошових коштів у виручці від реалізації. Від визначає не тільки рентабельну продукцію, а і грошову. Якщо цей показник буде знижуватися навіть на фоні стабільно зростаючих показників рентабельності, які розраховуються на основі прибутку, підприємство може потрапити в ситуацію «ножиць» між зростанням величини прибутку (а отже і податкових зобов'язань) і наявністю грошових коштів. І саме від величини цих «ножиць» залежатиме швидкість «сповзання» підприємства до банкрутства. Так, у 2008 році рентабельність є від'ємною, тобто досить велика частка продукції продавалась в кредит, але уже в 2007 році ситуація була дещо кращою.

Загальний коефіцієнт відношення дебіторської та кредиторської заборгованості характеризує загальне співвідношення розрахунків за цими видами заборгованості підприємства, тобто чи в змозі підприємство покрити свої зобов'язання перед кредиторами за рахунок надходжень від дебіторів [79]. Ситуація аналогічна вище розрахованих показників, тобто в 2008 році цей показник занадто низький, хоча в 2007 році ситуація була стабільною.

За результатами аналізу грошових потоків на основі непрямого методу можна отримати відповіді на наступні питання: в якому обсязі і з яких джерел отримані грошові кошти, та які основні напрямки їх витрачання; чи здатне підприємство в результаті поточної діяльності перевищити надходження над платежами (резерв готівкових коштів); чи в змозі

підприємство виплатити свої короткострокові зобов'язання за рахунок надходжень від кредиторів; чим пояснюється різниця між величиною чистого прибутку та обсягом грошових коштів [60].

Отже, основним джерелами надходження коштів є операційна діяльність взагалі, а саме виручка від реалізації товарів, робіт, послуг. Основне ж витрачання коштів здійснюється на сплату податків, зміни в зобов'язаннях та придбання активів (необоротних). Також підприємство може в результаті правильно організованої політики управління грошовим коштами, шляхом аналізу грошових потоків та прийняття на його основі управлінських рішень змінити структуру грошових потоків підприємства, та перевищити надходження коштів над вибуттям, але в 2008 році цього не було зроблено.

На основі всього вищезгаданого можна зробити висновок, що на ТОВ «Словя'ни - 94» дійсно здійснюється управління грошовими потоками, хоча і не в повній мірі. Так грошові потоки підприємства не плануються, в достатній мірі не контролюються, а їх структура не є оптимальною. Також в минулих періодах не достатньо ретельно проводився аналіз грошових потоків, що в результаті призвело до виникнення від'ємного грошового потоку в 2008 році, що пояснюється тим, що велика кількість продукції реалізувалася в кредит.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ТОВ «СЛОВ'ЯНИ - 94»

3.1 Планування та прогнозування грошових потоків підприємства

В західних країнах економісти приділяють досить багато уваги питанню планування та прогнозування грошових потоків, вони розробили безліч методів та прийомів його здійснення. Нажаль у вітчизняній практиці йому приділяється не достатньо уваги, і в більшості випадків наші економісти, в тому числі і економісти ТОВ «Слов'яни - 94», просто адаптують зарубіжну методику до наших умов.

Найважливішими чинниками необхідності впровадження планування грошових потоків підприємств є несинхронність надходжень та витрат, ризик втрати платоспроможності, та недостатність грошових коштів у підприємства для здійснення діяльності. Кінцевою метою оптимального планування є забезпечення формування умов для реалізації поточних завдань господарської діяльності підприємства.

З врахуванням цього можна виділити наступні задачі: забезпечення діяльності підприємства необхідними грошовими коштами, раціональне використання коштів, вирівнювання платежів з метою уникнення надмірних коливань грошового потоку, здійснення контролю за утворенням та використанням платіжних засобів.

Визначення принципів планування грошових потоків, які зображені на рисунку 3.1, дозволить спростити задачу та підвищити точність прогнозів, які складаються. Принцип обґрунтування мінімального необхідного обсягу грошових коштів, яких повинен бути в обігу для забезпечення ліквідності підприємства. Він полягає у визначенні мінімального обсягу грошових коштів, які необхідні для продовження діяльності та своєчасного вибору методів фінансування. Без надійної методики оцінювання потреби в грошових коштах підприємство може залишитися без достатніх коштів для

сплати за кредит, розрахунків з постачальниками, орендної плати. В результаті підприємству може загрожувати навіть банкрутство, якщо воно буде не в змозі оплатити свої борги, зокрема відсотки за кредит.



Рисунок 3.1 – Основні принципи планування грошових потоків

Принцип дотримання пропорцій розподілу коштів між основними складовими виробничого процесу полягає у визначенні розміру грошових коштів для обслуговування основного та оборотного капіталу. І до того ж важливо знати не тільки очікувану величину надходжень коштів, а і їх розподіл у процесі виробничо-господарської діяльності підприємства, адже від цього залежить підтримання платоспроможності підприємства та репутації в діловому середовищі.

Дотримання гнучкості планування грошових потоків являє собою певний аналітичний орієнтир, який повинен задавати необхідну суму надходжень для збалансування їх з плановими витратами, що повинно оперативно коригуватися в разі отримання надлишку чи дефіциту коштів. За рахунок цього принципу, за умови його дотримання, вирішується одна з

важливих задач планування грошових потоків – вирівнювання платежів з метою уникнення надмірних коливань грошового потоку.

Принцип оцінки ефективності використання грошових коштів. Зв'язок руху з відтворювальними процесами підприємства визначають методика оцінки грошових потоків у процесі їх планування за різними критеріями. В умовах забезпечення достатнього рівня платоспроможності з одного боку та необхідного рівня прибутковості з іншого, аналіз грошових потоків у процесі їх планування стає необхідним явищем, яке дає змогу оцінити механізм планування грошових потоків.

Адекватність інтервалів та способів планування полягає в тому, що вибір методу обґрунтування плану грошового потоку повинен здійснюватися з урахуванням часового виміру плану та його строковості, що в сукупності сприяє адекватності способів та підвищує точність прогнозних розрахунків [42].

Прогнозування надходження і витрат коштів по основній діяльності здійснюється у послідовності, зазначеній на рисунку 3.2.

Визначення планового обсягу базується на розробленій виробничій програмі, яка враховує можливості збуту продукції, укладені договори, і т.д. цей підхід дозволяє пов'язати плановий обсяг реалізації продукції з ресурсним потенціалом підприємства та рівнем його використання, а також ємністю існуючого товарного ринку. Базовим показником виступає запланований об'єм реалізації продукції.

Одним з найважливіших коефіцієнтів, за допомогою якого можна визначити коли та в якій сумі очікується надходження грошових коштів від продажів відповідного періоду, є коефіцієнт інкасування. Розрахунок цього показника повинен здійснюватися, виходячи з аналізу ситуації в минулому, фактичного його рівня в звітному періоді та планового обсягу реалізації продукції на наступний період.



Рисунок 3.2 - Послідовність розрахунку показників при прогнозуванні надходження і витрати коштів

Він виражає відсоток грошових надходжень від продажу, який очікується, в відповідному інтервалі часу від моменту реалізації та визначається як співвідношення зміни дебіторської заборгованості та продажів місяця. Розрахунок коефіцієнтів інкасування наведений в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Розрахунок коефіцієнтів інкасування за місяцями

№ з/п	Найменування статті розрахунку	Місяць						Середнє значення, %
		01	02	03	04	05	06	
1	Відвантаження поточного місяця	2042	2559	2189	2158	2562	2738	
2	Надходження грошей в поточному місяці	2141	2043	1724	2193	2501	2608	
3	Реєстр старіння дебіторської заборгованості на кінець поточного місяця							
4	Залишок дебіторської заборгованості на кінець поточного місяця	2630	3146	3611	3576	3637	3767	3395
5	В т.ч. від 0 до 30 днів	1485	1615	1699	1636	1801	1804	1673
6	Від 30 до 60 днів	307	394	617	571	489	643	504
7	Від 60 до 90 днів	186	206	184	128	68	121	149
8	Більше 90 днів	652	931	1111	1241	1279	1199	1069
9	Розрахунок коефіцієнтів інкасування							
10	Сплачено в поточному місяці	557	944	490	522	761	934	4208
11	%	27,3	36,9	22,4	24,2	29,7	34,1	29,1
12	Сплачено протягом 30 днів	1091	998	1128	1147	1158	1404	6926
13	%	53,4	39,0	51,5	53,2	45,2	51,3	48,9
14	Сплачено протягом 60 днів	210	489	503	368	243	210	2023
15	%	10,3	19,1	23,0	17,1	9,5	7,7	14,5
16	Залишок, не сплачений протягом 60 днів	184	128	68	121	400	190	1091
17	%	9,0	5,0	3,1	5,6	15,6	6,9	7,5

Розрахунок планової суми надходженні коштів від реалізації продукції передбачає врахування планового обсягу реалізації продукції за готівку, суми реалізації по комерційному кредиту з виправленням на коефіцієнт поточної інкасації дебіторської заборгованості, а також надходження раніше не інкасованого залишку дебіторської заборгованості.

При складанні плану надходження і витрат грошових коштів спочатку прогноуються надходження і витрати по основній діяльності. Розрахунок грошових коштів наведений в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Методика прогнозу руху грошових коштів по основній діяльності за місяцями

№ з/п	Найменування	Місяць						Всього
		01	02	03	04	05	06	
1	Залишок грошових коштів на початок періоду	3	16	16	22	5	26	26
2	Надходження грошових коштів від основної діяльності (тис.грн)							
3	Виручка від реалізації товарів, робіт, послуг	3118	2943	2790	3342	3564	3680	19437
4	У т.ч. - від реалізації поточного періоду	818	880	914	1088	1167	1191	6058
5	- від реалізації минулих періодів	2300	2063	1876	2254	2397	2489	13379
6	Всього надходження грошових коштів	3118	2943	2790	3342	3564	3680	46895
7	В наявності грошових коштів	3121	2959	2806	3364	3569	3706	48418
8	Виплати грошових коштів за основною діяльністю							
9	Сировина і матеріали	1330	1282	1377	1532	1660	1767	22120
10	Оплата праці	316	241	273	333	384	406	5056
11	Загальновиробничі накладні	755	721	741	638	642	651	8887
12	Комерційні	69	73	75	85	89	92	1144
13	Управлінські	285	291	298	313	313	315	3837
14	Податки і відрахування		25		138	175	171	2100
15	Інші виплати	350	350	200	200	200	200	3450
16	Всього грошових виплат	3105	2983	2964	3239	3463	3602	46594
17	Надлишок (дефіцит) грошових коштів по основній діяльності	16	(24)	(158)	125	106	104	1824

Далі складається прогноз надходження і витрачання грошових коштів, який наведено в додатках И та К відповідно.

Другим етапом є розробка прогнозних показників вхідного та вихідного грошових потоків по інвестиційній діяльності.

Далі визначаються прогнозні показники ГП по фінансовій діяльності, особлива увага при цьому приділяється джерелам зовнішнього фінансування, встановлюються його обсяги і види, розраховуються показники витрат по залученню зовнішніх джерел коштів. Розрахунок представлений в таблиці 3.3

Прогнозування надходження і витрати коштів по фінансовій діяльності також здійснюється за методом прямого розрахунку. При цьому необхідно мати: прогнозований обсяг додаткової емісії акцій; прогнозований обсяг випуску облігаційних позик; прогнозований обсяг одержання довгострокових та короткострокових банківських та інших кредитів і позик; прогнозований обсяг одержання цільового фінансування; прогноз виплат основного боргу по фінансових зобов'язаннях.

Таблиця 3.3 – Методика прогнозу руху грошових потоків по фінансовій діяльності за місяцями

№ з/п	Найменування	Місяць						Всього
		01	02	03	04	05	06	
1	Надлишок (дефіцит) грошових коштів по основній діяльності	16	(24)	(158)	125	106	104	1824
2	Збільшення (зменшення) грошових коштів від інвестиційної діяльності							
3	Надходження грошових коштів від фінансової діяльності							
4	Отримання короткострокових кредитів та займів		40	220	100	20		380
5	Всього надійшло грошових коштів		40	220	100	20		380
6	Виплати грошових коштів по фінансовій діяльності							
7	Погашення кредитів та займів			40	220	100	20	380
8	Виплата відсотків за кредит			2	11	5	1	19
9	Всього виплат грошових коштів			40	220	100	20	380
10	Збільшення (зменшення) грошових коштів по фінансовій діяльності		40	180	(120)	(80)	(20)	
11	Залишок грошових коштів на кінець періода	16	16	22	5	26	84	304

Останнім етапом є складання прогнозу валового і чистого грошових потоків підприємства.

Прогнозування надходження і витрати коштів по інвестиційній діяльності здійснюється методом прямого розрахунку. Для розрахунків

необхідно мати: програму реального інвестування; програму фінансового довгострокового інвестування; прогноз короткострокового фінансового інвестування; прогноз надходження коштів від реалізації основних фондів та нематеріальних активів; прогнозований показник інвестиційного прибутку.

Крім поточного планування надходження і витрати коштів на підприємствах доцільно також складати оперативні плани, або прогнози руху грошових потоків. з цією метою підприємства повинні складати платіжний календар, або на квартал з помісячною розбивкою або на місяць з подекадною розбивкою [23,45].

Отже, в процесі дослідження були визначені підходи до планування грошових потоків, які базуються на системному підході, який поєднує ті узгоджує цілі, задачі та принципи планування з видами планів. При цьому всі види планів, доповнюючи та конкретизуючи один одного охоплюють всі сторони діяльності підприємства.

Інтегруючи поточне, оперативне та стратегічне планування в єдиний процес, можна досягти узгодженості руху коштів з тактичними та стратегічними задачами підприємства у просторі. Такий підхід до планування грошових потоків спрямований також на досягнення постійної ліквідності і платоспроможності підприємств.

3.2 Організація контролю за наявністю й рухом грошових коштів

Необхідність побудови ефективної системи контролю за наявністю і рухом грошових коштів та їх еквівалентів на підприємстві ТОВ «Слов'яни - 94» зумовлена тим, що останні, як найважливіша ланка системи кругообігу ресурсів формують базис для зростання платоспроможності підприємства. Однак прийняття ефективних рішень щодо управління грошовими коштами на підприємстві неможливе без вирішення комплексу завдань, пов'язаних із їх обліком і контролем.

Основною для системи контролю є його класифікація за ознакою часу здійснення функцій, зокрема з виділенням трьох основних типів контролю: попереднього, оперативного та наступного. Особливо виразно ці види контролю в сукупності з притаманними їм методами та процедурами проявляються у взаємозв'язку із процесом бухгалтерського обліку грошових коштів та їх еквівалентів на підприємствах.

Пропонується використання моделі контролю за станом ведення бухгалтерського обліку, яка полягає у розподілі конкретних процедур між видами контролю з прив'язкою до етапів облікового процесу, з метою комплексного дослідження ефективності функціонування системи бухгалтерського обліку грошових коштів та їх еквівалентів [28].

За запропонованою моделлю, представленою на рисунку 3.3, контроль облікового циклу розділено на шість основних стадій контролю. Для них характерні особливі методи та прийоми перевірки, які полягають у контролюванні операцій руху грошових коштів та їх еквівалентів; вимірювання результатів; документального оформлення наявності та руху грошових коштів та їх еквівалентів; заповнення реєстрів; формування звітності про рух грошових коштів; прийняття рішень. На кожному з цих етапів здійснюється як початковий і наступний, так і оперативний контроль, які в сукупності формують 18 секторів контролю (СК) з притаманними завданнями та об'єктами [29].

Подана у додатку Л модель реалізована на ділянці обліку грошових коштів та їх еквівалентів, в результаті чого сформована матриця процедур контролю, яка представлена в таблиці 3.4.

Застосування традиційного контролю, за якого у функції контролера входить тільки виявлення відхилень, подання рекомендацій щодо їхнього усунення та покарання винних не відповідає вимогам часу, хоча поширена на підприємствах України. Ця система контролю повинна бути замінена на новітню, за якою до функцій контролера додається, окрім вищезазначеного,

також формулювання рекомендацій щодо оптимізації стану об'єкта дослідження.

Таблиця 3.4 - Матриця процедур контролю грошових коштів та їх еквівалентів

Обліковий процес	Види контролю		
	Попередній	Оперативний	Наступний
Здійснення гостю-дарської операції	СК № 1. Перевірка економічної доцільності та законності здійснення операцій з грошовими активами	СК № 2. Перевірка дотримання встановлених вимог, строків та порядку здійснення операцій з грошовими активами	СК № 3. Перевірка правильності віднесення активів до грошових коштів та їх еквівалентів
Вимірювання результатів	СК № 4. Перевірка наявності на підприємстві технічного, організаційного та методичного забезпечення для правильного та своєчасного оприбуткування, оцінки та витрачання грошових активів	СК № 5. Перевірка об'єктивності та своєчасності оцінки грошових коштів та їх еквівалентів	СК № 6. Перевірка правильності та повноти оприбуткування і списання грошових коштів та їх еквівалентів
Документальне оформлення	СК № 7. Перевірка наявності уніфікованих або затверджених підприємством форм документів з надходження і списання грошових коштів та їх еквівалентів	СК № 8. Перевірка своєчасності та правильності оформлення документів на ділянці обліку грошових коштів та їх еквівалентів	СК № 9. Перевірка повноти, відповідності даних та правильності розрахунків сум у документах з обліку грошових активів
Заповнення облікових регістрів	СК № 10. Перевірка наявності регістрів аналітичного обліку грошових коштів та їх еквівалентів на підприємстві	СК № 11. Перевірка правильності використовуваних кореспонденцій рахунків та своєчасності здійснення записів в облікових регістрах	СК № 12. Інвентаризація грошових коштів та їх еквівалентів та звірення даних за обліковими регістрами
Формування звітності	СК № 13. Перевірка наявності звітних форм та вивірених методик з їх заповнення на підприємстві	СК № 14. Перевірка правильності формування звітності з руху грошових коштів та їх еквівалентів та своєчасності її подання	СК № 15. Аналіз даних звітності та зіставлення із запланованими показниками і виявлення причин відхилень
Прийняття рішень	СК № 16. Перевірка наявності на підприємстві технічного, інформаційного, організаційного, методичного та інших видів забезпечення прийняття рішення	СК № 17. Перевірка своєчасності виконання прийнятих рішень у сфері управління грошовими коштами та їх еквівалентами	СК № 18. Перевірка досягнення тактичних та стратегічних цілей

У разі використання такої моделі контролю на перший план, поряд з класичними прийомами перевірки на зразок інвентаризації, спостереження, контрольного перерахунку, перевірки виконання прийнятих рішень тощо виходять інші методи. Серед них - економічний аналіз, прогнозування, моделювання та ін. На контролера покладається відповідальність не лише за формування і подання неправдивих висновків щодо стану обліку грошових коштів та їх еквівалентів на підприємстві, а й додаткова відповідальність за стан, в якому об'єкт опиниться після реалізації усіх його рекомендацій [76].

Цикл контролю у такому разі, можна розділити на три основні етапи. Під час першого, - підготовчого, - відбувається первинне нагромадження ресурсів, необхідних для ефективного виконання контрольних процедур: затвердження плану контролю, встановлення завдань, визначення конкретних методик та виконавців тощо. На другому етапі, - власне контролю, - здійснюються всі необхідні процедури для досягнення цілей, окреслених на попередньому етапі. Після закінчення безпосереднього контролю розпочинається третій етап - модифікації підсистеми обліку грошових коштів та їх еквівалентів. На цьому етапі необхідно добитися, щоб система відповідала певним наперед встановленим та за необхідності відкоригованим параметрам. Цей етап поділяється на два під етапи: докритичний та інерційний. Під час першого з них зміни, які відбуваються з об'єктом контролю, за необхідності можуть бути відкориговані із залученням додаткових ресурсів, під час останнього - зміни, що сталися з об'єктом контролю, незворотні.

Важливою є проблема мінімізації останнього етапу контрольного циклу. Докритичний етап є меншим у разі, якщо:

а) отримані результати виконаного контролю подаються користувачам без затримок у визначений термін, керівництво має бажання і достатню кваліфікацію, щоб, не залучаючи додаткових експертів та без зайвих проміжних процедур, опрацювати подану інформацію та виробити необхідні рішення;

б) реакція керівництва на інформацію, одержану після виконання контрольних процедур, є максимально швидкою і доводиться до виконавців у найкоротші терміни.

Інерційний етап є меншим, якщо:

а) відсутній значний вплив на модифікацію об'єкта контролю сторонніх чинників, які затримували б його зміну;

б) параметри модифікованого об'єкта дослідження (грошових коштів та їх еквівалентів) відрізняються від первісного неістотно і не потребують залучення значного обсягу трудових, фінансових та інших ресурсів [61].

Зміна підсистеми обліку грошових коштів та їх еквівалентів у результаті здійснення контрольних процедур від первісного стану (до впливу на нього засобами контролю) до результативного (після припинення усіх контрольних та супутніх їм процедур) призводить до того, що об'єкт (грошові кошти та їх еквіваленти), через певний час може набути інший стан. Виокремлено п'ять можливих станів:

- некваліфікована організація контролю призвела до того, що підприємство опинилося у ситуації, що загрожує його діяльності;

- рекомендації контролера дали негативний результат внаслідок помилок під час процедур контролю або неправильних суджень самого контролера;

- здійснення контролю не забезпечило бажаного результату - наявних помилок виявлено не було або рекомендації контролера керівництво підприємства не врахувало;

- під час контролю була встановлена низка недоліків, виправлення яких було певною мірою корисним суб'єкту господарювання;

- застосування прийомів контролю дало змогу не лише виявити і виправити наявні помилки, але й оптимізувати стан об'єкта контролю, що сприятиме максимізації корисності для підприємства.

Для того, щоб достовірно оцінити результати обліку на підприємстві необхідно виділити посаду внутрішнього аудитора. Програма внутрішнього аудиту грошових коштів наведена у додатку М.

Спільне виконання завдань контролю та аудиту дозволять ефективно формувати та використовувати грошові потоки підприємства.

Таким чином, застосування внутрішнього аудиту, обраної моделі та матриці контролю сприятиме більше ефективному управлінню грошовими потоками на підприємстві.

3.3 Оптимізація руху грошових потоків – інструмент антикризового управління підприємством

В процесі управління грошовими потоками підприємства їх оптимізація займає провідне місце. Цей етап є одним із найбільш важливих та найбільш складних. Нажаль ТОВ «Слов'яни - 94» цьому питанню приділяє не досить уваги, адже працює декілька бухгалтерів, які просто складають звітність по факту, немає аналітиків які б аналізували, прогнозували, оптимізували та контролювали підприємство задля ефективної роботи. Тому питання оптимізації є досить актуальним.

Оптимізація грошових потоків являє собою процес вибору найкращих форм їх організації на підприємстві, враховуючи умови та особливості здійснення його господарської діяльності. Основними цілями оптимізації грошових потоків є, забезпечення збалансованості обсягів вхідного та вихідного потоків, забезпечення синхронності їх формування в часі та забезпечення зростання чистого грошового потоку підприємства [3].

Основними об'єктами оптимізації виступають вхідний та вихідний грошовий потоки ТОВ «Слов'яни - 94» в цілому та по видах господарської діяльності, залишок грошових коштів та чистий грошовий потік.

На оптимізацію грошових потоків підприємства впливають також фактори, які в певній мірі впливають на їх величину та характер їх

формування. До зовнішніх факторів слід віднести наступні: кон'юнктура товарного ринку та рівень конкуренції на ньому; стан і перспективи фінансового ринку та можливості використання коштів на ньому; ефективність діяльності банківської системи; сформована система оподаткування; загальний стан економіки країни, фінансово-економічна політика держави; поведінка постачальників, основних кредиторів та споживачів; періодичність, рівень та обсяги платежів по зобов'язаннях; надійність партнерів; напрямки платежів та їх поєднання з надходженням коштів; вимоги законодавства та рівень фінансових санкцій, та ін.

До внутрішніх факторів слід віднести ті, які впливають на грошові потоки підприємства з середини, а саме: життєвий цикл підприємства, тривалість операційного циклу, сезонність виробництва та реалізації продукції, невідкладність інвестиційних програм, амортизаційна політика підприємства, рівень витрат на операційну та комерційну діяльність, рівень продуктивності праці, кваліфікація персоналу та ін. Всі ці фактори окремо чи разом все одно впливають або на вхідний грошовий потік або на вихідний, і саме характер їх впливу і застосовується в процесі оптимізації [9].

Основу оптимізації грошових потоків ТОВ «Слов'яни - 94» складає забезпечення балансу позитивних та негативних грошових потоків, адже негативно впливає на діяльність як дефіцитний так і надлишковий грошові потоки. У першому випадку відбувається зниження ліквідності та доходності підприємства, зростає тривалість операційного циклу, підвищується частка заборгованості перед постачальниками, перед робітниками, перед фінансовими установами, які про кредитували дане підприємство, і в результаті зниження рентабельності використання власного капіталу та активів підприємства. У другому випадку спостерігається втрати реальної вартості коштів, які тимчасово не використовуються (внаслідок інфляції), втрата потенційного прибутку від не використовуваної частини грошових активів в сфері їх короткострокового інвестування, що в кінцевому

результаті також призводить до зниження рентабельності використання власного капіталу та активів підприємства.

Методи оптимізації які застосовуються на практиці бувають різні: в залежності того дефіцитний чи профіцитний грошовий потік а також в залежності від того який період береться – довгостроковий чи короткостроковий .

Ми пропонуємо здійснити оптимізації грошових потоків за схемою, яка зображена на рисунку 3.3.

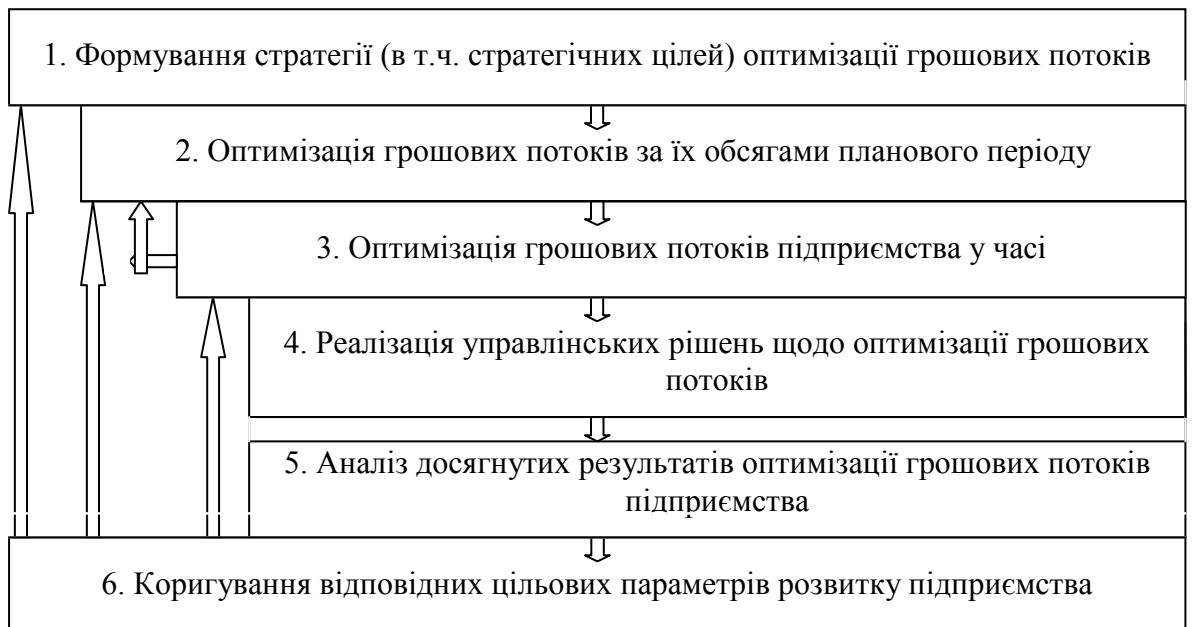


Рисунок 3.3 - Загальна структурно-логічна схема оптимізації грошових потоків підприємства

Формування стратегії є першим і основоположним етапом процесу оптимізації грошових потоків, адже основні стратегічні елементи оптимізаційного процесу формуються в процесі визначення стратегії підприємства на планові періоди, і саме на рівні формування стратегії визначаються базисні рівні співвідношення рівня прибутковості та ризику, основні напрями діяльності та сфери, на які треба зосереджувати особливу увагу керівництва.

У процесі формування стратегії оптимізації грошових потоків підприємства проводиться певна послідовність аналітично-управлінських дій. На першій стадії визначається період, на який буде формуватися стратегія оптимізації грошових потоків підприємства. На наступній стадії проводиться стратегічний аналіз внутрішнього та зовнішнього середовищ щодо перспектив оптимізації грошових потоків підприємства.

На основі перших двох дій пропонуємо визначити відповідну стратегічну ціль та принципи оптимізації грошових потоків. Останнім етапом є формування цілей оптимізації грошових потоків підприємства за напрямками діяльності на основі визначених загальних принципів та мети оптимізації грошових потоків.

Далі у рамках визначених стратегічних параметрів розвитку необхідне планування загального обсягу вхідного та вихідного грошових потоків протягом планового періоду, таким чином формуючи наступний етап загального їх збалансування.

У процесі другого етапу оптимізації грошових потоків підприємства обсяги вхідного та вихідного грошових потоків пропонуємо формувати в наступній послідовності: спочатку необхідно ідентифікувати напрямки та сфери економічної діяльності підприємства. Потім пропонується їх систематизувати, тобто створити загальну систему напрямків діяльності з врахуванням та зазначенням їх загального характеру економічної взаємодії;

На другій стадії пропонується визначити характер взаємного впливу визначених напрямків діяльності підприємства у розрізі видів діяльності. Наступним етапом є визначення задач оптимізації грошових потоків підприємства за кожним напрямком діяльності та визначення задач оптимізації інвестицій підприємства за кожним напрямком діяльності.

У результаті оптимізаційного процесу фінансової діяльності грошові потоки підприємства мають бути оптимізованими за критерієм досягнення чистим грошовим потоком цільового обсягу, що має дорівнювати приросту страхового запасу грошових активів підприємства. І у випадку неможливості

фінансової діяльності забезпечення необхідного збалансування грошових потоків необхідний перегляд інвестиційної та операційної діяльності для досягнення чистим грошовим потоком цільового обсягу.

За умови збалансування грошового потоку підприємства протягом досліджуваного періоду, грошові потоки підприємства пропонується упорядковувати за допомогою плану грошових потоків підприємства.

При збалансуванні загального обсягу грошових потоків підприємства виникає необхідність їх збалансування у часі для того щоб уникнути касових розривів. На цьому етапі передбачається детальний прогноз вхідних грошових потоків, детальне планування вихідних та їх співставлення за наступними стадіями:

- на першій стадії на основі статистичних даних, економічних розрахунків та експертних оцінок визначити прогноз у часі планових позитивних та плану негативних грошових потоків;
- далі формуються календарі позитивного та негативного грошових потоків і відбувається співставлення їх у часі;
- проводиться ідентифікація періодів з касовими розривами та з надлишками грошових потоків;
- визначаються задачі оптимізації грошових потоків фінансових інвестицій, на які покладається завдання компенсації тимчасового розбалансування потоків коштів;
- проводиться аналіз витрат з обслуговування грошових потоків в плановому періоді за використовуваними інструментами управління, адже процес управління ними несе ряд взаємопов'язаних витрат;
- здійснюються відповідні корективи управління грошовими потоками з метою оптимізації рівня витрат управління коштами за критерієм досягнення оптимального співвідношення обсягу витрат з обслуговування, економічного ефекту та зручності використання кожного з інструментів;
- оцінка досягнення чистого грошового потоку та при необхідності коригування відповідних планових показників підприємства;

- на основі проведених етапів формується платіжний календар підприємства, що є заключною стадією управління грошовими потоками перед реалізацією плану в діяльності підприємства [55].

У процесі реалізації управлінських рішень щодо оптимізації грошових потоків підприємств спочатку здійснюється збір та аналіз оперативних даних про грошові потоки. Потім якщо стан грошових потоків підприємства не відповідає плановим, проводиться оперативне коригування відповідних планових показників оптимізації грошових потоків і вносяться відповідні зміни у платіжний календар підприємства, а уже на основі скоригованого платіжного календаря у подальшому здійснюються платежі.

Для здійснення контролю та аналізу досягнутих результатів аналізується рівень синхронності, збалансованості та ефективності грошових потоків підприємства, визначаються відхилення досягнення цільових показників оптимізації грошових потоків підприємства, досліджуються вплив факторів, які обумовили відхилення, та економічні наслідки відхилення у результаті процесу оптимізації грошових потоків підприємства.

На останньому етапі – етапі коригування відповідних цільових параметрів розвитку підприємства здійснюється пошук альтернативних шляхів коригування поставлених відповідних цілей та задач оптимізації та вибір і реалізація відповідного рішення коригування цілей та задач оптимізації підприємства [3].

Отже, з вищезазначеного слід зробити висновок, що оптимізація грошових потоків підприємства є досить важливою складовою управління грошовими потоками і здійснюватися вона повинна як і усі етапи управління у певній послідовності. Запропонована загальна схема оптимізації грошових потоків підприємств яка складається з 6 етапів та забезпечує інтеграцію заходів оптимізації грошових потоків підприємств у загальну систему управління грошовими потоками, а також координує управлінські дії а також підвищує ефективність фінансового управління підприємством.

ВИСНОВКИ

Грошові є важливим ресурсом і також водночас і результатом діяльності будь-якого підприємства, і від ефективності управління ними залежить поточний та прогнозований стан підприємства. Значущість інформації про рух грошових коштів обумовлюється необхідністю надання користувачам повної та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів в цілому по підприємству, по його окремих підрозділах та навіть по окремих операціях за певні проміжки часу. Дослідженням грошових потоків займалися досить багато вчених, як вітчизняних так і зарубіжних, однак комплексних досліджень з питань управління ними, які змогли б розширити межі традиційного аналізу, дозволили б сформулювати конкретні підходи до розробки аналітичного управління ними, так і не було проведено. І на сьогодні враховуючи недостатність досвіду функціонування підприємств України в ринкових умовах, недостатнє вирішення проблеми управління грошовими потоками як в методологічному аспекті так і в прикладному сталося так, що у вітчизняній практиці аналіз руху грошових коштів взагалі практично не береться до уваги.

З вищесказаного можна зробити висновок, що займатися аналізом руху грошових коштів дійсно потрібно, адже на основі проведеного аналізу бухгалтер-аналітик, економіст, керівник зможе приймати ефективні управлінські рішення, що дозволить скоротити витрати підприємства, збільшити прибуток та покращити фінансовий стан підприємства взагалі.

В дослідженні розглянута класифікація, яка дозволяє більш цілеспрямовано здійснювати облік, аналіз та планування грошових потоків різних видів на підприємстві, хоча на практиці в більшості випадків облік аналіз та планування здійснюється лише за грошовими потоками за видами господарської діяльності.

Об'єктом дослідження було обране товариство з обмеженою відповідальністю «Слов'яни - 94». Облік на даному підприємстві ведеться переважно за допомогою наступних нормативних документів: Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», відповідних положень та стандартів, зокрема при обліку руху грошових коштів на підприємстві керуються переважно ПСБО 4 «Звіт про рух грошових коштів». Звичайно, на підприємстві розроблені певні документи для більш точного обліку руху коштів, однак на нашу думку цій ділянці обліку приділяється недостатньо уваги, і взагалі управління грошовими потоками майже не здійснюється. Зокрема, на аналізованому підприємстві ведеться облік грошових потоків підприємства і складається необхідна фінансова звітність, а також проводиться аналіз вхідного і вихідного грошових потоків у звітному та попередньому періоді, і на основі цього робляться певні висновки на майбутнє.

Облік на підприємстві ведеться за допомогою комп'ютерної програми «1С: Бухгалтерія 7.7», розробленої спеціально для цього підприємства на замовлення.

Істотним недоліком в організації роботи бухгалтерії є відсутність на підприємстві самостійно розробленої облікової політики, яка б відповідала вимогам і положенням існуючого законодавства.

Проаналізувавши розраховані показники виявлено, що обіговість активів після досягнення свого піку у 2006 році має тенденцію до зниження - це можна пояснити перерозподілом структури активів - зростає частка необоротних активів, тому не слід розглядати це зменшення негативно.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості незмінний у 2007 році, і зменшується у наступному періоді, відповідно строк погашення підприємством кредиторської заборгованості зростає у 2008. Якщо у 2006 році підприємству було необхідно у середньому 53 днів для розрахунку з кредиторами, у 2008 році 54 дні.

Особливої уваги потребує стан розрахунків з дебіторами. Негативним є те, що строк погашення дебіторської заборгованості більший, ніж строк погашення кредиторської заборгованості.

Розглядаючи ситуацію з основними засобами треба зауважити тенденцію до значного уповільнення їх оборотності, що на нашу думку пов'язано із збільшенням їх питомої ваги та абсолютної величини, а також із зменшенням доходу від реалізації. Відповідно зменшується коефіцієнт оборотності власного капіталу підприємства, це пов'язано з тим, що питома вага та абсолютна величина цього показника збільшуються, а розмір доходу від реалізації, як було вже зазначено, зменшується.

Взагалі аналіз ділової активності підприємства виявляє негативні тенденції функціонування підприємства, вказує на необхідність врахування уповільнення розрахунків з дебіторами та зростання вимог з боку кредиторів.

Розглянувши показники рентабельності, приходимо до висновку, що підприємство працює досить успішно. Якщо порівнювати 2006 та 2007 роки, то коефіцієнти рентабельності більші 0, але існує негативна тенденція до зменшення показників. У 2008 році ситуація покращилася – показники мають тенденцію до росту. На 1 гривню вкладених активів ТОВ «Слов'яни-94» отримують 5 копійок чистого прибутку.

В процесі аналізу була проведена діагностика загрози кризи. Під час проведення цієї діагностики ми проаналізували показники-індикатори, зробили діагностичний висновок, виявили фактори, які обумовили значення і напрямки його зміни, запропонували управлінське рішення та виявили ступінь загрози кризи по кожному показнику. В ході цієї діагностики ми зробили висновок, що існує значна загроза виникнення кризи на підприємстві.

За результатами аналізу грошових потоків на основі непрямого методу виявлено, що основним джерелами надходження коштів є операційна діяльність взагалі, а саме виручка від реалізації товарів, робіт, послуг.

Основне ж витрачання коштів здійснюється на сплату податків, зміни в зобов'язаннях та придбання активів (необоротних).

На ТОВ «Словя'ни - 94» дійсно здійснюється управління грошовими потоками, хоча і не в повній мірі. Так грошові потоки підприємства не плануються, в достатній мірі не контролюються, а їх структура не є оптимальною. Також в минулих періодах не достатньо ретельно проводився аналіз грошових потоків, що в результаті призвело до виникнення від'ємного грошового потоку в 2008 році, що пояснюється тим, що велика кількість продукції реалізувалася в кредит.

Для усунення недоліків в організації управлінського аспекту грошовими потоками запропоновано планування та прогнозування грошових потоків з метою забезпечення діяльності підприємства необхідними грошовими коштами, раціонального використання коштів, вирівнювання платежів з метою уникнення надмірних коливань грошового потоку, здійснення контролю за утворенням та використанням платіжних засобів.

Тобто підприємство повинно розробляти план надходження і вибуття грошових коштів на період, узгоджувати їх, з метою уникнення дефіцитного та профіцитного грошових потоків, та контролювати дотримання цього плану.

Інтегруючи поточне, оперативне та стратегічне планування в єдиний процес, можна досягти узгодженості руху коштів з тактичними та стратегічними задачами підприємства у просторі. Такий підхід до планування грошових потоків спрямований також на досягнення постійної ліквідності і платоспроможності підприємств.

Наступним етапом в організації управлінського аспекту грошовими потоками запропоновано використання моделі контролю за станом ведення бухгалтерського обліку, яка полягає у розподілі конкретних процедур між видами контролю з відповідністю до етапів облікового процесу. Це уможливить комплексне дослідження ефективності функціонування системи бухгалтерського обліку. У цій моделі середовище контролю облікового

процесу розділене на шість основних етапів контролю. Для кожної стадії характерні особливі методи та прийоми перевірки. На кожному з цих етапів необхідний як початковий і наступний, так і оперативний контроль, які в сукупності формують 18 секторів контролю з притаманними їм завданнями та об'єктами.

В процесі дослідження грошових потоків підприємства була запропонована структурно-логічна схема оптимізації грошових потоків, яка складається з 6 послідовних етапів: формування стратегії оптимізації грошових потоків, оптимізація грошових потоків за їх обсягами планового періоду, оптимізація грошових потоків у часі, реалізація управлінських рішень щодо оптимізації ГП, аналіз досягнутих результатів і останній - коригування відповідних цільових параметрів розвитку підприємства. Виконання всіх етапів цієї схеми забезпечить інтеграцію заходів оптимізації грошових потоків підприємств у загальну систему управління грошовими потоками, координує управлінські дії, а також підвищує ефективність фінансового управління підприємством.

Отже, запропоновані етапи управління дозволять підприємству збалансувати грошові потоки в часі та просторі, скоротити витрати та покращити його фінансовий стан, і в результаті призведе до покращення інвестиційної привабливості підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альмахов, О. Ф. Управленческий учет як инструмент руководства торговым предприятием [Текст] / О. Ф. Альмахов // Управленческий учет. – 2007. - №9 (105). - С. 23-28.
2. Андрієць, В.С. Дослідження основних сутнісних характеристик «грошових потоків підприємства» [Текст] / В.С.Андрієць // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8. – С.167-172.
3. Андрієць, В.С. Структурно-логічна схема оптимізації грошових потоків торговельних підприємств [Текст] / В.С. Андрієць // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 7. – С. 3-6.
4. Аудит. Методика документування [Текст] : навчальний посібник / Спілка аудиторів України, Аудиторська палата України, 2003. – 457 с. – ISBN 866-94545- 0 - 5.
5. Бакун, Ю. Школа бухгалтера. Основи організації роздрібної торгівлі [Текст] / Ю. Бакун // Дебет-Кредит.–2003. –№ 05. – С.5-13.
6. Бакун, Ю. Школа бухгалтера. Основи організації роздрібної торгівлі [Текст] / Ю. Бакун //Дебет-Кредит.–2002.–№36. – С. 10-14.
7. Баліцька, В.В. Загальні параметри грошових потоків підприємств України [Текст] / В.В. Баліцька // Формування ринкових відносин в Україні.– 2007.– № 7. – С.121-127.
8. Банасько, Т. М. Побудова організаційної структури правління як передумова створення системи обліку витрат [Текст] / Т. М. Банасько // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №9. – С.16-22.
9. Баштова, К.О. Аналіз грошових потоків підприємства та шляхи їх оптимізації [Електронний ресурс] / К.О. Баштова// Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8._NPE_2007/Economics/21082.doc.htm. – Назва з титульної сторінки.

10. Белоусова, И. О. Проблеми розвитку управлінського обліку в Україні. [Текст] / И. О. Белоусова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – №2. – С.12-23.
11. Білик, М.Д. Грошові потоки підприємств у мікро- та макроекономічному аспекті [Текст] / М.Д. Білик, С.І. Надточій // Фінанси України.– 2007. – № 6.– С.133-148.
12. Білик, М. Д. Фінансовий аналіз [Текст] : навчальний посібник / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. – 2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2007. – 592 с. – ISBN 966-574-799-1.
13. Бланк, И.А. Основы финансового менеджмента [Текст]: у 2 т. Т. 1: Навчальне видання / И.А. Бланк.– К.: Ника-Центр; Эльга, 2001.– 592 с.
14. Бланк, И.А. Основы финансового менеджмента [Текст]: у 2 т. Т. 2: Навчальне видання / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр; Эльга, 2001.– 512 с.
15. Богоявленська, Ю.В. Проектний аналіз [Текст]: навчальний посібник: Навчальне видання / Ю.В. Богоявленська . – К.: Кондор, 2006. – 336 с.
16. Бухгалтерський облік в торгівлі [Текст]: Підручник для студентів вузів спеціальності 7.050106 „Облік і аудит”/ За ред. Проф. Ф.Ф. Бутинець та доц. Н.М. Малюги. –2-ге вид., перероб. і доп. – Житомир: ПП „Рута”, 2002.– 576 с.– ISBN 956-94545-0-3.
17. Бутинець, Ф.Ф. Аудит [Текст]: Підр. для студ. / Ф.Ф. Бутинець. – 2-е вид. Перер. і доп. –Жит.: ПП., “РУТА”, 2002, – 672с. – ISBN 9-6566-31-78-4.
18. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст]: Підручник / За редакцією проф. Ф.Ф.Бутинець. – 3-є вид., перероб. і доп.– Житомир: ЖІТІ, 2001.– 672 с. – ISBN 9-58-178-4.
19. Бутинець, Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік [Текст]: навчальний посібник / Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Чижевська, Н. В. Герасимчук. – Житомир: Рута, 2000.– 445 с.– ISBN 966-7570-11-8.

20. Бутинець, Ф.Ф. Документування, теорія, методологія, комп'ютеризація господарських фактів [Текст]: Наукове видання. – Житомир: ЖІТІ, 1999.– 412 с.– ISBN 356-63-178-2.
21. Бутинець, Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту [Текст]: Підручник для студентів спеціальності “Облік і аудит” вищих навчальних закладів. / За ред. проф. Бутинця – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 727 с.– ISBN 5-82376-063-7.
22. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст]: Підручник. / За ред. Ф.Ф. Бутинця. – 5-те вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП „Рута”, 2003. –726 с.– ISBN 935-463-178-4.
23. Буфатіна, І.В. Облік у роздрібній торгівлі [Текст] / І. В. Буфатіна // Все про бухгалтерський облік. – 2001. – № 78.– С.3-17.
24. Бухгалтерський словник [Текст]: Словник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2001. – 224 с.– ISBN 2-42476-064-1.
25. Бухгалтерський облік в Україні [Текст] : навчальний посібник / Мін-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львівська політехніка» ; ред. Р. Л. Хом`як. - 7-е вид., доп. і перероб. - Львів : Інтелект-Захід, 2008. – 1224 с. – ISBN 978-966-7597-71-9.
26. Быкова, Е.В. Показатели денежного потока в оценке финансовой устойчивости предприятия [Текст] / Е.В. Быкова // Финансы.– 2000.– № 2.– С.56-60.
27. Варавка, В.В. Аналіз ділової активності як інструмент управління грошовими потоками підприємства [Текст] / В.В. Варавка // Актуальні проблеми економіки.– 2008.– № 2.– С.184-192.
28. Височан, О. Формування моделі активного контролю та її реалізація на ділянці обліку грошових коштів і їх еквівалентів [Текст] / О. Височан // Бухгалтерський облік і аудит.– 2008.– № 2.– С.50-57.
29. Височан, О.С. Реферат по дисертації на тему: облік і контроль грошових коштів та їх еквівалентів:теорія, методика, організація [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://disser.com.ua>.– Назва з титульної сторінки.

30. Волошин, И. Объединение бюджетного подхода и подхода риск-менеджмента к анализу денежных потоков банка [Текст] / И.Волошин // Финансовые риски.– 2007.– № 1.– С.47-49.
31. Галасюк, В.В. Основоположні принципи теорії фінансів у контексті проблеми дисконтування умовних грошових потоків [Текст] / В.В. Галасюк // Вісник Національного банку України.– 2000.– № 4.– С.53-56.
32. Гален, А. Денежный поток. Управление денежными потоками [Электронный ресурс] / А. Гален //Режим доступа: <http://www.financial-lawyer.ru>. – Назва з титульної сторінки.
33. Голов, С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі [Текст] : практичний посібник / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К. : Лібра, 2001. – 840 с. – ISBN 966-7035-43-3.
34. Голов, С. Ф. Управленческий бухгалтерский учет [Текст] / С. Ф. Голов. – К. : Скарби, 1998. – 382 с. – ISBN 966-95038-6-8.
35. Гольцова, С.М. Звітність підприємств (фінансова, статистична, консолідована та до фондів соціального та пенсійного страхування) [Текст]: навчальний посібник / С.М. Гольцова, І.Й. Плікус – Київ: «Центр навчальної літератури», 2004 – 292с.– ISBN 966-8568-55-9.
36. Гутова, А.В. Управление денежными потоками на предприятии [Текст] / А.В. Гутова // Финансовый бизнес.– 2004.– № 5.– С.35-43.
37. Давидов, Г.М. Аудит [Текст]: підручник / А.В. Давидов.– К.: Знання, 2004.–511 с.– ISBN 966-8148-15-0.
38. Дорош, Н.І. Аудит: методологія і організація [Текст]: підручник / Н.І. дорош. – К.: Т-во «Знання», 2001.–402 с.– ISBN 966-620-082-1.
39. Друри, К. Введение в управленческий и производственный учет [Текст] : учебное пособие : пер. с англ / К. Друри. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Аудит : ЮНИТИ, 1998. – 783 с. – ISBN 5-85177-038-4.
40. Загородний, А. Управленческий учет как система информационного обеспечения управленческих решений [Текст] / А. Загородний, Г. О. Партин // Бухгалтерский учет и аудит. – 2004. – N 7. – С.35-38.

41. Ібатуллін, Ш.І. Макроекономічний аналіз грошових потоків [Текст] / Ш.І. Ібатуллін // Економіка АПК.– 2000.– № 3.– С.51-58.
42. Ігоніна, К.А. Теоретичні аспекти планування грошових потоків підприємств [Текст] / К.А.Ігоніна // Актуальні проблеми економіки. – 2004.– № 5.– С.17-22.
43. Карпова, Т. П. Управленческий учет [Текст] : учебник для вузов / Т. П. Карпова. - М. : ЮНИТИ, 2002. - 350 с. - ISBN 5-238-00034-0.
44. Кім, Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення [Текст] / С.Г. Кім, В.В. Сопко: Навчальний посібник. – Київ. Центр навчальної літератури, 2006.– 480 с. – ISBN 258-290-915-6.
45. Кирилов, С. О. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві [Текст] / С.О. Кирилов // Податки та бухгалтерський облік. – 2004. – №85. – С. 3-5.
46. Козлюк, А.М. Про розмежування понять «фінансовий» та «грошовий» потоки [Текст] / А.М. Козлюк // Актуальні проблеми економіки.– 2003.– № 6.– С.17-20.
47. Котляр, М. Л. Методи та прийоми аналізу фінансового стану підприємства [Текст] / М. Л. Котляр // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – N 5. – С.57-61.
48. Крапивко, М.Л. Документальне оформлення аудиторської діяльності [Текст] / М.Л. Крапивко //Аудитор України. – 2002. – № 14. – С.16-19.
49. Кучеренко, Т. Відображення операційної діяльності у Звіті про рух грошових коштів [Текст] / Т. Кучеренко , О. Шайко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006.– № 12.– С.3-9.
50. Кучеренко, Т.Є. Звітність підприємств [Текст]: Підручник / Т.Є. Кучеренко, О.Г. Шайко, В.С.Уланчук. – К.: Знання, 2008. – 492 с.– ISBN 5-85177-038-4.
51. Лагун, М. І. Теоретична характеристика основних методичних аспектів проведення аналізу фінансового стану [Текст] / М. І. Лагун // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – N 3. – С.33-37.

52. Лень, В. С. Управлінський облік [Текст] : навч. посіб. / В.С Лень. - 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2006. – 317 с. – ISBN 966-311-028-7.
53. Лігоненко, Л.О. Управління грошовими коштами торговельного підприємства [Текст]: навчальний посібник / Л.О. Лігоненко , Г.В.Ковальчук Навчальне видання.- К.: КДТЕУ, 1998.- 156 с. – ISBN 5-85177-038-4.
54. Мальцев, А., Имитационное моделирование денежных потоков [Текст] / А. Мальцев , П. Тимофеев , М. Заева // Рынок ценных бумаг.–2006.– № 7.– С.76-79.
55. Митякова, О.И. Оптимизация денежных потоков как инструмент кризисного управления предприятием [Текст] / О.И. Митякова // Финансы и кредит.– 2005.– № 30.– С.45-50.
56. Мних, Є. В. Економічний аналіз [Текст] : підручник / Є. В. Мних / Мін-во освіти і науки України. - Вид. 2-ге, перероб.та доп. - К. : ЦНЛ, 2005. - 472 с. - ISBN 966-364-102-9.
57. Моссаковский, В. А. Про управлінський облік [Текст] / В. А. Моссаковский // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №10.– с. 5-12.
58. Муравський, В. Документування в умовах повної автоматизації обліку [Текст] / В. Муравський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – С. 48-52.
59. Надточій, С.І. Загальна оцінка грошових потоків підприємства як основа управління ними [Текст] / С.І. Надточій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006.– № 5.– С.41-49.
60. Надточій, С.І. Коефіцієнтний аналіз грошових потоків підприємства в аспекті управління ними [Текст] / С.І. Надточій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006.– № 7.– С.8-12.
61. Надточій, С.І. Практичні рекомендації щодо імплементації та контролінгу результатів прогнозування та бюджетування грошових потоків підприємства [Текст] / С.І. Надточій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006.– № 12.– С.90-94.

62. Надточій, С.І. Теоретичні основи грошових потоків підприємства [Текст] / С.І. Надточій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005.– № 12.– С.83-88.
63. Назаренко, И. Порядок оформлення касових операцій [Текст] / И. Назаренко // Всё о бухгалтерском учёте. – 2007. – С.14-21.
64. Нападовська, Л. В. Управлінський облік. [Текст] : монографія. / Л. В. Нападовська. – Дніпро: Наука й освіта. - 2000. – 150с. – ISBN 5-85177-038-4.
65. Нечипорук, М.В. Система підтримки прийняття управлінських рішень в адміністративно-господарчій діяльності вузу 2001 года [Електронний ресурс] / М.В. Нечипорук // Режим доступу: <http://www.lib.ua-gu.net>. – Назва з титульної сторінки.
66. Короп, О. Звіт про рух грошових коштів [Текст] / О. Короп // Школа бухгалтера. – 2007. – №4.– С. 23-30.
67. Партин, Г.О. Управлінський облік. [Текст]: навч. посіб. / Г.О.Партин, А.Г.Загородній. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 303 с. - ISBN 966-346-286-8.
68. Поддєрьогін, А.М. Фінансовий менеджмент [Електронний ресурс] / А.М. Поддєрьогін // Режим доступу: <http://in1.com.ua/book/13010/10408/> – Назва з титульної сторінки.
69. Поддєрьогін, А.М. Ефективність управління грошовими потоками підприємства [Текст] / А.М. Поддєрьогін , Я.І. Невмержицький // Фінанси України.– 2007.– № 11.– С.119-128.
70. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №4. Звіт про рух грошових коштів. [Електронний ресурс]: Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
71. Про аудиторську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 22.04.1993 № 3125-ХІІ: за станом на 01.05.2009 – Режим доступу <http://www.rada.gov.ua> – Назва з домашньої сторінки інтернету.

72. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 16.07. 99 № 996-14 // Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

73. Про застосування плану рахунків. [Електронний ресурс]. Інструкція, затверджена Міністерством Фінансів України від 30.11.1999 №291 // Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

74. Прушківський, В.Г. Теоретичні і прикладні аспекти управління грошовими потоками на підприємстві [Текст] / В.Г. Прушківський , Т.М. Тіховська // Формування ринкових відносин в Україні.– 2007.– № 3.– С.36-40.

75. Радецька, Л.П. Управлінський облік. [Текст] / Л. П. Радецька, Л. В. Овод. - К. : Академія, 2007. - 352 с. - (Альма-матер). - ISBN 978-966-580-249-5.

76. Скоун, Т. Управленческий учет.Как его использовать для контроля бизнеса [Текст]: Навчальний посібник Пер.с англ. / Т. Скоун. - М. : Аудит : ЮНИТИ, 1997.– 179 с. – ISBN 0-566-07483-4.

77. Сопко, В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством [Текст] : навчальний посібник / В. В. Сопко ; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ ім. Вадима Гетьмана. – К. : КНЕУ, 2006. – 526 с. – ISBN 966-574-784-3.

78. Сопко, В.В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу [Текст] : Підручник / В.В. Сопко, В.П. Завгородній. – К.: КНЕУ, 2004. – 412 с.– ISBN 916-2262-37-8.

79. Ужонкова, Д. Роль анализа денежных потоков предприятия как важной функции управления инвестиционным проектом [Текст] / Д. Ужонкова // Финансовый бизнес.– 2004.– № 6.– С.12-18.

80. Цал-Цалко, Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз [Текст]: навчальний посібник / Ю.С. Цал-Цалко. – 2-е вид.,перероб. і доп.– К.:ЦУЛ.–2002.–360 с. ISBN 966-346-286-8.

81. Черемушкин, С. Оценка финансового состояния компании на основе денежных коэффициентов [Текст] / С. Черемушкин // Финансовый менеджмент. – 2007. – № 5. – С.11-23.
82. Чуланова, Г.Ю. Концепция движения потоков денежных средств [Текст] / Г.Ю. Чуланова, М.С.Туровская // Инновации. – 2002. – № 7. – С.62-66.
83. Чумаченко, Н. Управленческий учет нуждается в поддержке [Текст] / Н. Чумаченко // Бухгалтерский учет и аудит. – 2003. – N 5. – С.3-8.
84. Шило, В.П. Концептуальні підходи до розвитку управлінського обліку в Україні [Текст] / В.П. Шило, С.Б. Ільїна // Регіональні перспективи. – 2001. – №3. – С.35-45.
85. Шубіна, С. В. Економічний аналіз [Текст] : практикум / С. В. Шубіна, Ж. І. Торяник. – К. : Знання, 2007. – 230 с. – ISBN 966-346-260-4.
86. Фінансова звітність за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку [Текст] : практичний посібник / Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, – К. : Лібра, 1999. – 336 с. – ISBN 966-7035-17-4.
87. Фінансовий аналіз [Текст] : навчальний посібник / О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька ; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – 2-е вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2007. – 592 с. – ISBN 966-574-799-1.
88. Ярошенко, С.П. Теоретичні і методологічні основи контролю [Текст]: монографія / С. П. Ярошенко, Г. І. Пінькас, О. С. Кобичева. – Суми : Університетська книга, 2007. – 251 с. – ISBN 978-966-680-310-1.